वसीयान्त्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत
पापीयान्त्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भाव-
यति पापीयान् भवति ऽव्यालिखिता भवतीमे वै लोकाव्यालिखितेभ्य एव
लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वा-
ऽनु प्रासर्पत् (४) यत्कूर्ममुप दधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः
सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति
स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत् क्रियते यन्मृतानां
पशूनाꣳ शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिदास्तव्यो
वा एष यत् (५) कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्य-
नक्ति स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रे-

णाभ्यनक्त्युभयस्यावरुध्यै मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः
परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात् प्रत्य-
ञ्चमुप दधाति तस्मात् (६) पुरस्तात् प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो
वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति स एनमीश्वरो
हिꣳसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिꣳ
साया औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे मध्यत उप दधाति
मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मात् (७) मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इय-
द्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति
विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञं प्रति ष्ठापयति — २७)
[वै पशुर्यमसंपद्यत्त स्मात्तस्मात् सप्तविꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥ एषां वा एत-

लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव
रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योति-
रुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपꣳरूपेणैव वैश्वानर-
मव रुन्धे यं कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप (१) दध्यात् क्षोधुक
एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्योप दध्यादनुपद-
स्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये
पुरुषशीर्षमुप दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयति व्यृद्धं
वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (२) अमृतꣳहिरण्यं
प्राणेषु हिरण्यशल्कान् प्रत्यस्यति प्रतिष्ठामेवैनद्गमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना
मधुमिश्रेण पूरयति मधव्योऽसानीति शृतातङ्क्येन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा एतदन्नं

यदध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुध्यै पशुशीर्षाण्युप
दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशूनेवाव रुन्धे यं कामयेतापशुः स्यादिति
(३) विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात् पशून् दधात्यपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति समीचीनानि तस्योप दध्यात् समीच
एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति पुरस्तात् प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति
पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै
समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः (४) द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा
एतदग्नौ प्र दधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह
ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनां
प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुपद

धाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्धे (५) यत्समीचीनं पशुशीर्षैरुपदध्या-
द्ग्राम्यान् पशून् दꣳशुकाः स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिꣳ
रुन्धे या सर्पे न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव यदु-
पदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन शान्तम् — ४४)
[उप प्राणा इति पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिꣳशच्च] ॥ १ ॥ पशुर्वा
एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्विक्रियते यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते
रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्क्ताः
पशवः पशूनेवास्मै प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव
यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्च पश्चात् (१) प्राचीरुप दधाति
पश्चाद्वै प्राचीनꣳ रेतो धीयते पश्चादेवास्मै प्राचीनꣳ रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्

प्रतीचीरुप दधाति पश्च पश्चात् प्राचीस्तस्मात् प्राचीनꣳ रेतो धीयते प्रतीचीः
प्रजा जायन्ते पश्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्त्स्वमा-
यतनमभि पर्यूहत इयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैताः (२) अपस्या अपश्यत्
ता उपाधत्त ततो वा इमान्नात्यदहद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनतिदाहायो-
वाच हैयमददित्स ब्रह्मणाऽन्नं यस्यैता उपधीयन्तै य उ चैना वेददिति प्राणभृत
उप दधाति रेतस्येव प्राणान् दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन् पशुर्जाय-
तेऽयं पुरः (३) भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा
विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायं पश्चाद्विश्वव्यचा इति पश्चाच्च-
क्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरि-
त्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दश दशोप दधाति स वीर्यत्वायाक्ष्णया (४)

उप॑ दधाति॒ तस्मा॑द्दक्षि॒णया॑ प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ याः प्राची॒स्ता-
भि॒र्वसि॑ष्ठ आर्ध्नो॒द्या द॑क्षि॒णा ताभि॑र्भ॒रद्वा॑जो॒ याः प्र॒तीची॒स्ताभि॑र्वि॒श्वामि॑त्रो॒
या उदी॑ची॒स्ताभि॑र्ज॒मद॑ग्नि॒र्या ऊ॒र्ध्वास्ताभि॑र्वि॒श्वक॑र्मा॒ य ए॒वमे॒तासा॒मृद्धिं॒
वेद॒र्ध्नोत्ये॒व य आ॑सामे॒वं ब॒न्धुतां॒ वेद॒ बन्धु॑मान् भवति॒ य आ॑सामे॒वं क्लृप्तिं॒
वेद॒ कल्प॑ते (५) अ॒स्मै य आ॑सामे॒वमा॒यत॑नं॒ वेदा॒यत॑नवान् भवति य
आ॑सामे॒वं प्र॑ति॒ष्ठां वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति प्राण॒भृत॑ उप॒धाय॑ सं॒यत॒ उप॑ दधाति
प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्धि॒त्वा सं॒यद्भिः॒ सं य॑च्छति॒ तत्सं॒यतां॑ संयत्त्वमथो॒ प्रा॒ण ए॒वा-
पा॒नं द॑धाति॒ तस्मा॑त्प्राणापा॒नौ सं च॑रतो॒ विषू॑ची॒रुप॑ दधाति॒ तस्मा॒द्विष्व॑ञ्चौ
प्राणापा॒नौ यद्वा अ॒ग्नेरसं॑यतम् (६) अस॑ुवर्ग्यमस्य॒ तत्सु॑व॒र्ग्यौऽग्निर्य-
त्सं॒यत॑ उप॒ दधा॑ति॒ सम॒वैनं॑ यच्छति सुव॒र्ग्यमे॒वाक॒रुर्यवि॒र्वयः॒ कृ॒तम-

यानामित्याह वयोभिरवायानवं रुन्धे यैर्वयांसि सर्वतो वायुमती-
र्भवन्ति तस्माद्वयः सर्वतः पवते—३५) [पश्चादेताः पुरोक्षणयाकल्प-
तेऽसंयतं पञ्चत्रिंशच्च] ॥ १० ॥ गायत्री त्रिष्टुप् जगत्यनुष्टुक् पंक्त्या
सह । बृहत्युष्णिहा ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा । द्विपदा या चतु-
ष्पदा त्रिपदा या च षट्पदा । सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
त्वा । महानाम्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः । मेघ्या विद्युतो वाचः
सूचीभिःशिम्यन्तु त्वा । रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः ।
अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा । नारीः (१) ते पत्नयो
लोम वि चिन्वन्तु मनीषया । देवानां पत्नीर्दिशः सूचिभिः शिम्यन्तु त्वा ।
कुविदङ्ग यवमन्तो यवंचिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहे हैषां कृणुत भोज-

नानि ये बर्हिषो नमो वृक्कि न जग्मुः—३०) [नारीस्त्रिंशार्च] ॥ ११ ॥

कस्त्वा छ्यति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति । क उं ते शमिता कविः । ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु । संवत्सरस्य धायसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा । दैव्या अध्वर्यवस्त्वा छ्यन्तु वि च शासतु । गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः । अर्धमासाः परूंषि ते मासाश्छ्यन्तु शिम्यन्तः । अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टम् (१) सूदयन्तु ते । पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रं भिषज्यतु । द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया । शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः । शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शर्मु ते तनुवै भुवत्—३० [विलिष्टं त्रिंशार्च] ॥ १२ ॥

विष्णुमुखा (३४१) अन्नपते (२१२) यावती (३४७) वि

(११८) पुरुषमात्रेणा (३२५) मे (२७०) ब्रह्म (२५५) स्वय (३७७) मेषां (२१४) पशु (३३५) गायत्री (८०) को (८०) द्वादश (३११५) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ओम् उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वा हैतस्य क्रियते किं वा न यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयति वा अस्य तदाश्विनीरुप दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोप दधाति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै (१) पञ्चोप दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदर्कास्तस्मात् समाना ऋतव एकेन पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उप दधात्यृतुष्वेव प्राणान् दधाति तस्मात् समानाः

सन्तं ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र जनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत् प्राणो यदृतव्या
उपधाय प्राणभृतः (२) उपदधाति तस्मात्सर्वानृतूननु वायुरा वरीवर्ति
वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहा-
रं सादयति तस्मात्सर्वानृतून्वर्षति यत्प्राणभृत उपधाय वृष्टिसनीरुपदधाति
तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते पशवो वै वयस्या नानामनसः खलु वै
पशवो नानाव्रतास्तेऽप एवाभि समनसः (३) यङ्कामयेतापशुः स्यादिति
वयस्यास्तस्योपधायापस्या उप दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव
भवति यङ्कामयेत पशुमान्त्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधाय वयस्या उप दध्यात्सं-
ज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतस्रः पुरस्तादुप दधाति
तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे कृष्णे (४) मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्

पुरस्तान्मूर्धा पश्च दक्षिणायाꣳ श्रोण्यामुप दधाति पश्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्-
वरीयान् पुरस्तात् प्रवणः पशुर्बस्तो वयइति दक्षिणेꣳऽस उप दधाति वृष्णिर्वय
इत्युत्तरेꣳसावेव प्रति दधाति व्याघ्रोवय इति दक्षिणे पक्ष उप दधाति सिꣳहोवय
इत्युत्तरे पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषोवयइति (५) मध्ये तस्मात् पुरुषः
पशूनामधिपतिः—५) [कृत्यै प्राणभृतः समनसः कृष्णेइतिपञ्च च] ॥ १ ॥

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृण्णामुप दधातीन्द्राग्निभ्यां वा
इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चिति
रन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राग्नी इत्याहेन्द्राग्नी वै देवानामोजोभृतावोजसैवैना-
मन्तरिक्षे चिनुते धृत्यै स्वयमातृण्णामुप दधात्यन्तरिक्षं वै स्वयमातृण्णाऽन्त-
रिक्षमेवोप धत्तेऽश्वमुप (१) घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजाप-

त्योवा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या
अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानांवै सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं-
ऽलीयन्त तएता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वैते दिशोऽदृꣳहन् यद्दिश्या
उपदधाति दिशां विधृत्यै दश प्राणभृतः पुरस्तादुप (२) दधाति नव वै
पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात् पुरस्तात् प्राणा
ज्योतिष्मतीमुत्तमामुप दधाति तस्मात् प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोप
दधाति दशाक्षरा विराड्विराट् छन्दसां ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्
पुरस्ताज्ज्योतिरुपास्महे छन्दाꣳसि पशुष्वाजिमयुस्तान् बृहत्युदजयत्तस्मा-
द्बार्हताः (३) पशव उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उप दधाति तस्माद्द-
क्षिणावृतोमासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात् प्रतिष्ठित्या अग्निर्देवतेत्युत्तरत

ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति षट्त्रिंश-
गत् सम्पद्यन्ते षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव-
रुन्धे बृहती छन्दसाꣳ स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः (३) उपधीयन्ते गच्छति
स्वाराज्यꣳ सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुप दधाति सप्त पश्चात् सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानाꣳ सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुप दधाति
यन्त्री राडिति पश्चात् प्राणानेवास्मै समीचो दधाति-- ३४) [उपोप बार्हता
एताश्चतुस्त्रिꣳशच्च] ॥ २ ॥ देवा वै यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते
देवा एता अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन् ता अन्यथाऽनूच्यान्यथोपादधत तद-
सुरा नान्ववायन् ततो देवा अभवन् पराऽसुरा यदक्ष्णयास्तोमीया अन्यथा-
ऽनूच्यान्यथोपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो भव-

त्वाशुक्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै त्रिवृत् (१) यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नꣳ सप्तदशोऽन्न-
मेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते धरुण एकविꣳश इति पश्चात्प्रतिष्ठा
वा एकविꣳशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त ओजः
पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्रयायी जयति प्रतूर्तिरष्टादश
इति पुरस्तात् (२) उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्य-
भिवर्तः सविꣳश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नꣳ सविꣳशोऽन्नमेव दक्षि-
णतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते वर्चो द्वाविꣳश इति पश्चाद्यद्धि विꣳशतिर्द्वे तेन
विराजौ यद्द्वे प्रतिष्ठा तेन विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति तपो नवदश
इत्युत्तरतस्तस्मात् सव्यः (३) हस्तयोस्तपस्वितरो योनिश्चतुर्विꣳश इति पुर-

स्तादुप दधाति चतुर्विं॰शत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखं यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चविं॰श इति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा अन्नं पञ्चविं॰शोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ओजस्त्रिणवइति पश्चादिमे वै लोकास्त्रिणवएष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविं॰श इति (४) उत्तरतस्तस्मात् सव्योहस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिं॰शइति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वियातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिं॰श इति दक्षिणतोऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपं ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिं॰श इति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिं॰शइत्युत्तरतः सुवर्गो वै (५) लोकोनाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै—५) [त्रिवृत्पुरस्तात्सव्यइतिवैपञ्च] ॥ ३ ॥

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा
यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसां भागो
ऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाꣳसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रꣳस्पृतꣳसप्तदशस्तोमइत्याहान्नं वै जनि-
त्रम् (१) अन्नꣳसप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतोधत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात् प्राणोवै मित्रोऽपानोवरुणः प्राणापानावेवा-
स्मिन् दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृताएकविꣳशस्तोमइत्याह प्रतिष्ठा वा
एकविꣳशः प्रतिष्ठित्याइन्द्रस्य भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजोवि-
ष्णुरोजः क्षत्रमोजः पञ्चदशः (२) ओजएवोत्तरतोधत्ते तस्मादुत्तरतोऽभिप्र-
यायी जयति वसूनां भागोऽसीति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै वसवो

यज्ञमुखꣳ रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विꣳशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयत्यादित्यानां
भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या अन्नं मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविꣳ
शोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनाऽन्नमद्यतेऽदित्यै भागः (३) असीति
पश्चात् प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य
सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो
ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोर्धी ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति
प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुप
दधाति यज्ञमुखं वै धर्त्रः (४) यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
यातयति यावानां भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा अयावा-
स्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं प्रजा अन्नमेव दक्षिणतो धत्ते

तस्मादक्षिणेनान्नमथत ऋभूणां भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तोऽष्टाच-
त्वारिꣳश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समाव-
द्वीर्यौ (५) यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो
जायते यस्याऽन्नवतीर्दक्षिणतोऽत्त्यन्नमा स्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः
पश्चात् प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भवत्या स्यौजस्वी जाय-
तेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं यदेषा विधा (६) विधीयते
ऽर्क एव तदर्क्यमनु वि धीयतेऽत्त्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधी-
यते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुन्धे न वा इदं दिवा
न नक्तमासीदव्यावृत्तं ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन् ता उपादधत ततो वा इदम्
(७) व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्येवास्मा उच्छत्यथो तम एवाप हते—१४)

[जनित्रंपञ्चदशोभागो धर्त्रः समावद्धीयौ विधेदंचतुर्दशच] ॥ ४ ॥ अग्ने जातान् प्र णुदा नः सपत्नानितिं पुरस्तादुपं दधाति जातानेव भ्रातृव्यान् प्र णुदते सहंसा जातानितिं पश्चाज्जनिष्यमाणानेव प्रतिं नुदते चतुश्चत्वारि॒ꣳशस्तोमइतिं दक्षिणतोब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारि॒ꣳशोब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशस्तोम इत्युत्तरत ओजोवैषोडश ओजएवोत्तरतो धत्ते तस्मात् (१) उत्तरतोऽभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारि॒ꣳशो वज्रः षोडशोयदेते इष्टके उपदधाति जाताꣳश्चैव जनिष्य-माणाꣳश्च भ्रातृव्यान् प्र णुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीं मध्य उपं दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिन् लोके भवति यएवं वेदैता वा असपत्नानामेष्टकायस्यैता उपधीयन्ते (२) नास्य

सप्तमो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं उत्तमायां चित्यामुपं दधाति विराजमेवोत्तमां पशुषु दधाति तस्मात् पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशंदशोपं दधाति सर्वायुत्वायाक्ष्णयोपं दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन् तैर्देवाः सुवर्गं लोकमायन् तेनर्षयः (३) अश्राम्यन् ते तपोऽतप्यन्त तानि तपसाऽपश्यन् तेभ्य एता इष्टका निरमिमतेवश्छन्दो वरिवश्छन्द इति ता उपा दधत ताभिर्वै ते सुवर्गं लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दांसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः स्तोमभागैरेवासृजत यत् (४) स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यत् स्तोमभागा यत् स्तोमभागा

उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य प्रतिष्ठामपश्यत् स्तोमभागायतस्तोमभागाउपदधाति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै सप्त सप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रोमध्ये प्रतिष्ठित्यै—४२) [तस्मादुपधीयन्तऋषयोयश्चचत्वारि॰शच्च] ॥ ५ ॥ रश्मिरित्येवादित्यमसृजतप्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति दिव॰सन्धिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भइति वृष्टिं प्रवेत्यह रनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून् प्रकेत इति रुद्रान् सुदीतिरित्यादित्यानोजइति पितॄ॰स्तन्तुरिति प्रजाः पृतनाषाडिति पशून् रेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा (१) इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतोवज्रं पर्यौहदभिजित्यैताः प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपान॰स॰सर्पइति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रं ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः

शृण्वतीर्न मीथुनी अभवन् तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमवधात्ताः प्रजा मिथुनी
(२) भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः संरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव प्राजनयत्ताः
प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन् ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येवेषु
लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव
प्रजाता एषु लोकेषु प्रतिष्ठापयति सात्माऽन्तरिक्षम् (३) रोहति सप्राणो-
ऽमुष्मिंल्लोके प्रति तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति यएवं वेद---१२)
[युक्तग्रावामिथुनीअन्तरिक्षंद्वादशच] ॥ ६ ॥ नाकसद्भिर्वै देवाः
सुवर्गंल्लोकमायन् तन्नाकसदांनाकसत्त्वं यन्नाकसदं उपदधाति नाकसद्भि-
रेव तद्यजमानः सुवर्गंल्लोकमेति सुवर्गोवै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते
नास्मा अकं भवति यजमानायतनं वै नाकसदोयन्नाकसदं उपदधात्यायत-

नमेव यज॑मानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः संभृ॑तं यन्नाकसदो यन्नाकसदः
(१) उपदधाति पृष्ठानामेव तेजोऽव॑ रुन्धे पञ्चचोडा उप॑ दधात्यप्सुरस॑ एवै-
नमेता भूता अमुष्मिं॑ल्लोकउप॑ शेरेऽथोतनूपानीरेवैता यज॑मानस्य यं द्विष्या-
त्तमुपदधद्ध्यायेदेताभ्य॑ एवैनं॑ देवताभ्य आवृ॑श्चति ताजगार्तिमार्च्छत्युत्तरा नाक-
सद्य उप॑ दधाति यथा जायामानीयं॑ गृहेषु निषादयति तादृगेव तत् (२)
पश्चात् प्राचीमुत्तमामुप॑ दधाति तस्मात् पश्चात् प्राची पत्न्यन्वास्ते स्वयमा-
तृण्णां च॑ विकर्णीं चोत्तमे उप॑ दधाति प्राणो वै स्वयमातृण्णायुर्विकर्णी प्राणं-
चैवायुश्च प्राणानामुत्तमौ धत्ते तस्मात् प्राणश्चायुश्च प्राणानामुत्तमौ नान्या-
मुत्तरामिष्टकामुप॑ दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात् पशूनाम् (३) च यज-
मानस्य च प्राणं चायुश्चापि॑ दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोपधेया स्वयमातृण्णा-

मुपं दधात्यसौ वै स्वयमातृण्णामूमेवोपधत्तेऽश्वमुपघ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्योवा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या एषा वै (४) देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी यद्विकर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप दधाति तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिध्यै—२२)
[नाकसदस्तत्पशूनांवैद्वाविंशतिश्च] ॥७॥ छन्दांस्युप दधाति पशवोवै छन्दांसि पशूनेवाव रुन्धे छन्दांसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनवा रुन्ध एताꣳह वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदांचकार तया वै स पशूनवारुन्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव (१) मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनꣳ समाना-

नोंकरोति त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतोधत्ते जगती-
रूप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्धेऽनुष्टुभ उप दधाति प्राणा वा
अनुष्टुप् प्राणानामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्क्तीरक्षरपङ्क्ती रिति विषुरूपाणि
छन्दाꣳस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (२) छन्दाꣳसि विषुरूपा-
नेव पशूनव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उं चैना-
मेवं वेदातिछन्दसमुप दधात्यतिछन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वेभिरेवैनं
छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्मवा एषा छन्दसां यदतिछन्दा यदतिछन्दसमुपदधाति
वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः (३) प्रति-
ष्ठित्यै—१) [एवपशवोयजमानएकंच] ॥ ८ ॥ सर्वाभ्यो वै देवताभ्यो-
ऽग्निश्चीयते यत् सयुजो नोपदध्याद्देवता अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत् सयुज

उपदधात्यात्मन्नेवैनं॑ सयुजं चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिरग्निः सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् ता अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (१) लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवै ताभिर्लोकान् ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाधर्त्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एव (२) अन्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति—४) [एवैव चत्वारि च] ॥ १ ॥

वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारं॑ सादयति तस्मात् सर्वानृतून् वर्षति पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं॑

रूपेणैववृष्टिमवं रुन्धेसंयानींभिर्वै देवा इमाँल्लोकान् समयुस्तत् संयानींना॰
संयानित्वं यत् संयानींरुपदधांति यथाप्सु नावा संयात्येवम् (१) एवैताभिर्यजं-
मान इमाँल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा एषोऽग्नेर्यत् संयानीर्यत् संयानींरुपदधाति
प्लवमेवैतमग्नय उपं दधात्युत यस्यैतासूपंहितास्वापोऽग्निꣳ हरन्त्यहृत एवास्या-
ग्निरादित्येष्टका उपं दधात्यादित्या वाएतं भूत्यै प्रतिं नुदन्ते योऽलंभूत्यै सन्
भूतिं न प्राप्नोत्यांदित्या: (२) एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यांदित्योरुचमा
दंत्ते योऽग्निं चित्वा न रोचंते यदादित्येष्टका उंप दधात्यसावेवास्मिंन्नादित्यो-
रुचं दधाति यथासौ देवानाꣳ रोचंत एवमेवैष मनुष्यांणाꣳ रोचते घृतेष्टका
उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति (३)
अथो तेजसामुपरिहारꣳसादयत्यपंरिवर्ममेवास्मिन् तेजो दधाति प्रजापति-

ह्मिर्मचिनुत स यशसा व्यार्धयत स एता यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोप दधाति पाङ्क्तः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन्यशो दधाति (४१)
[एवमादित्याअर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च] ॥ १० ॥ देवासुराः संयत्ता आसन् कनीयाꣳसो देवा आसन् भूयाꣳसोऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन् ता उपादधत भूयस्कृदसीत्येव भूयाꣳसोऽभवन् वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन् प्राच्यसीति प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (१) पराऽसुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकान् जयति भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैतद्वा अग्नेरूपꣳरूपेणैवाग्निमव

रुन्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्वा उप दधात्यायुरेव (२) अस्मिन् दधात्यग्ने यत्ते परꣳ हृन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धाम प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि सꣳरभावहा इत्याह व्येवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्न इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप (३) दधात्येतद्वा ऋतूनां प्रियं धाम यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति—२६) [अभवन्नेवोप पञ्चविꣳशतिश्च] ॥ ११ ॥ प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वं तद्देवा अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिꣳ सर्वं करोति योऽश्वमेधेन यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य भेषजꣳ सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अतरन्नपि वा

एतेन ब्रह्महत्यामंतरन् सर्वं पाप्मानम् (१) तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं वेदोत्तरं वै तत् प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव घन्ति दक्षिणतोऽन्येषां पशूनां वैतसः कटोभवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वोऽप्सुजोवैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति चतुष्टोमः स्तोमोभवति सरड् वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत् (२) तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमोभवत्यश्वस्य सर्वत्वाय—१२) [पाप्मानंमवृहद्द्वादशच] ॥ १२ ॥

उत्सन्नयज्ञ (२५५) इन्द्राग्नी (२३४) देवा (२५५) अग्ने (३६४) रग्ने (२४३) रश्मि (१६२) नाकसद्भि (२२२) श्छन्दांसि (१५१) सर्वाभ्यो (१०४) वृष्टिसनी (१११) दैवासुराः (१७६) प्रजापते (११२) द्वादश (२४७७) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥

ॐम् देवासुराः संयत्ताआसन् ते न व्यजयन्त स एता इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता
उपाधत्त ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त ततोदेवा अभवन् परा-
सुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्म-
न्धत्ते ऽथो सेन्द्रमेवाग्निꣳसतनुं चिनुते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यः (१)
भवति यज्ञो देवेभ्यो ऽपाक्रामत्तमवरुधन्नाशक्नुवन् त एता यज्ञतनूरपश्यन्
ता उपादधत ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभि-
र्यजमानोऽव रुन्धे त्रयस्त्रिꣳशतमुप दधाति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता
एवाव रुन्धे ऽथो सात्मानमेवाग्निꣳसतनुं चिनुते सात्मा ऽमुष्मिँल्लोके (२)
भवति यएवं वेद ज्योतिष्मतीरुप दधाति ज्योतिरेवास्मिन् दधात्येताभिर्वा
अग्निर्दीप्तो ज्वलति ताभिरेवैनꣳसमिन्ध उभयोरस्मै लोकयोर्ज्योतिर्भवति

नक्षत्रेष्टका उप॑ दधात्येतानि॒ वै दि॒वो ज्योतीꣳषि॒ तान्ये॒वाव॑ रुन्धे सु॒कृतां॒ वा ए॒तानि॒ ज्योतीꣳषि॒ यन्नक्ष॑त्राणि॒ तान्ये॒वाप्नो॒त्यथो॒ अनू॒का॒श॒मे॒वैतानि॒ (३) ज्योतीꣳषि कुरुते सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑नु॒ख्यात्यै॒ यत्सꣳस्पृष्टा उपद॒ध्याद्वृष्ट्यै॑ लो॒कमपि॑ दध्या॒दवर्षुकः प॒र्जन्यः॑ स्या॒दस॑ꣳस्पृष्टा॒ उप॑ दधाति॒ वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं क॑रोति॒ वर्षु॑कः प॒र्जन्यो॑ भवति पु॒रस्ता॑द॒न्याः प्र॒तीची॒रुप॑ दधाति प॒श्चाद॒न्याः प्राची॒स्तस्मा॑त् प्रा॒चीना॑नि च प्र॒ती॒चीना॑नि च॒ नक्ष॑त्रा॒ण्या व॑र्तन्ते—४१) [भ्रातृ॑व्यो॒लो॒कए॒तान्येकं॑चत्वारिꣳशच्च]॥ १ ॥

ऋ॒त॒व्या॑ उप॑ दधात्यृतू॒नां क्लृप्त्यै॑ द्व॒न्द्वमुप॑ दधाति॒ तस्मा॑द्द्व॒न्द्वमृ॒तवो॒ऽधृ॒ते॒व॒ वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चिति॑र॒न्तरि॑क्षमिव॒ वा ए॒षा द्व॒न्द्वम॒न्यासु॒ चिती॒षूप॑ दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये॒ धृत्या॑ अन्तः॒ श्लेष॑णं॒ वा ए॒ताश्चिती॑नां॒ यदृ॑त॒व्या॑ यदृ॑त॒व्या॑

उपदधाति चितीनां विधृत्या अवकाममनूप दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः सयोनिम् (१) एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददित्स ब्रह्मणाऽन्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति संवत्सरो वा एतं प्रतिष्ठायै नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च पूर्वाश्चितयो भवन्त्यथ षष्ठीं चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रतितिष्ठत्येता वै (२) अधिपत्नीर्नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव समानानां भवति यं द्विष्यात्तमुपदधद्ध्यायेद्देवताभ्य एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्य-ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो या यज्ञस्य निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यः प्रत्यौहन्तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैः प्रोक्षति यज्ञस्य निष्कृत्या अथो भेषजमेवास्मै करोति (३) अथो रूपेणैवैनꣳ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं लोकमेति साहस्र-

वेता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोक उप तिष्ठन्ते——२१) [सयोनिंवै करोत्येकान्नचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥

रुद्रोवा एषयदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः स यथा वत्सो जातः स्तनं प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि भागधेयं प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्ग्राम्याणां पशूनाम् (१) पयसा जुहुयाद्ग्राम्यान् पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्यान् जर्तिलयवाग्वा वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलाश्च गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजा-

हुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान् पशून् हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं-
॥३१६॥ यन्तः (२) अजायां घर्मं प्रासिञ्चन्त्सा शोचन्ती पर्णं पराजिहीत सोऽर्को-
भवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपर्णेन जुहोति सयोनित्वायोदङ्तिष्ठन् जुहोत्येषा वै
रुद्रस्य दिक् स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां जुहोत्य
न्तत एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रय इमे लोका इमानेव लोका-
न्त्समावद्वीर्यान् करोतीयत्यग्रे जुहोति (३) अथेयत्यथेयति त्रय इमे लोका
एभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट् सम्पद्यन्ते षड्वा
ऋतवऋतुभिरेवैनꣳ शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणꣳ रुद्रं कुर्या-
दथो खल्वाहुः कस्यां वाह दिशि रुद्रः कस्यां वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरि-
वर्गमेवैनꣳ शमयति (४) एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाच- ॥३१६॥

यति ताभिरेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशूनां न्यस्येद्यः
प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति—३०) [पशूनामायन्तो जुहोति शम-
यति त्रिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ अश्मन्नूर्जमिति परिषिञ्चति मार्जयत्येवैनमथो
तर्पयत्येव स एनं तृप्तोऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिँल्लोक उपतिष्ठते तृप्यति प्रजया
पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणा इत्याहान्नं वा ऊर्गन्नं
मरुतोऽन्नमेवाव रुन्धेऽश्मꣳस्ते क्षुदमुन्ते शुक् (१) ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह
यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा चार्पयति त्रिः परिषिञ्चन्पर्येति त्रिवृद्वा
अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट् सम्पद्यन्ते षड्वा
ऋतव ऋतुभिरेवास्य शुचꣳ शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वेतसोऽपाम् (२)
शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च विकर्षत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरे-

वास्य शुचं शमयति यो वा अग्निं चित्तं प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तꣳ
शुचा प्रदहो मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष
ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचार्पयत्यष्टाभिर्वि कर्षति (३)
अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति पावकवती-
भिरन्नं वै पावकोऽन्नेनैवास्य शुचꣳ शमयति मृत्युर्वा एष कवग्निर्ब्रह्मण एत-
द्रूपं यत् कृष्णाजिनं कार्ष्णी उपानहावुप मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्त-
र्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः (४) एव मृत्यो-
र्धत्तेऽवान्नाद्यꣳ रुन्धे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाꣳसमुप-
चरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचाऽर्पयति
पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे द्वाभ्यामधि

क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याꣳ शान्त्यै—४१) शुगुपांकर्षति नान्तरे कान्नपञ्चाशच्च] ॥ ४ ॥ नृषदे वषडिति व्याघारयति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट् कुर्याद्यातयामाऽस्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्वषडित्याह परोक्षमेव वषट् करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ रक्षाꣳसि घ्नन्ति हुतादो वा अन्ये देवाः (१) अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति ये देवा देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति हुतादश्चैव देवा नहुतादश्च यजमानः प्रीणाति ते यजमानं प्रीणन्ति दध्नैव हुतादः प्रीणाति मधुषाऽहुतादो ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुध्यै ग्रमुष्टिनाऽवोक्षति प्राजापत्यः (२) वै

मुष्टिः संयोनित्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवोक्षत्यपरिवर्गमेवै-
नान् प्रीणाति वि वा एष प्राणैः प्रजया पशुभिर्ऋध्यते योऽग्निं चिन्वन्न-
धिक्रामति प्राणदा अपानदा इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते वर्चोदा वरिवोदा इत्याह
प्रजा वै वर्चः पशवो वरिवः प्रजामेव पशूनात्मन्धत्त इन्द्रो वृत्रमहन् तं वृत्रः
(३) हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात् स एतामग्नयेऽनीकवत आहुतिमपश्यत्तामे-
जुहोत्तस्याग्निरनीकवान् स्वेन भागधेयेन प्रीतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानपि-
दहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो निरमुच्यत यदग्नयेऽनीकवत आहुतिं जुहोत्यग्निरे-
वास्यानीकवान्त्स्वेन भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपिदहति वैश्वकर्मणेन
पाप्मनोनिर्मुच्यते यं कामयेत चिरं पाप्मनः (४) निर्मुच्येतेत्येकैकंतस्य
जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनोनिर्मुच्यते यं कामयेत ताजक्पाप्मनोनिर्मुच्येतेति

सर्वाणि तस्मान्नुद्रुत्यं जुहुयात्ताजगेव पाप्मनोनिर्मुच्यतेथो खलुनानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै—४०) [देवाः प्राजापत्योवृत्रः पाप्मनंश्चत्वारि॰ शच्च] ॥ ५ ॥ उदेनमुत्तरान्नयेति समिध आदधाति यथाजनंयतेवसंकरोति ताहगेव तत्तिस्र आदधातित्रिवृद्वाअग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौदुंबरीर्भवंत्यूर्ग्वाउदुंबरऊर्जमेवास्माअपिदधात्युदुत्वा विश्वेदेवाइत्याह प्राणावै विश्वेदेवाः प्राणैः (१) एवैनमुद्यच्छतेग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्माएवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैन॰ समर्धयति पंच दिशोदैवीर्यज्ञमवंतु देवीरित्याह दिशोह्येषोनुप्रच्यवतेपामतिं दुर्मतिं बाधमाना इत्याहरक्षसामपहत्यै रायस्पोषेयज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवोवै रायस्पोषः (२) पशूनेवावरुन्धे षड्भिर्हरतिषड्वा ऋतवऋतुभिरेवैनं॰ हरति द्वे परिगृह्यवतीभव-

तोरक्षसामपहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावकाआशि-
षोनो जुषंतामित्याहान्नं वै पावकोन्नमेवावरुन्धे देवासुराः संयत्ताआसन्ते देवा
एतदप्रतिरथमपश्यंतेन वै ते प्रति (३) असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं
यदप्रतिरथं द्वितीयोहोतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानोभ्रातृव्यान्जयत्यथो अनभि-
जितमेवाभिजयति दशर्चंभवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयो-
र्लोकयोर्विधृत्याअथो दशाक्षराविराडन्नंविराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठत्यसदिव
वा अन्तरिक्षमंतरिक्षमिवाग्नीध्रमाग्नीध्रे (४) अश्मानं निदधाति सत्वायद्वाभ्यां
प्रतिष्ठित्यै विमानएषदिवोमध्यआस्तइत्याह व्येवैतया मिमीतेमध्ये दिवोनि-
हितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवावरुंधेचतसृभिरापुच्छादेति चत्वारि छंदा-
ꣳसि छन्दोभिरेवेंद्रं विश्वाअवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानाꣳसत्पतिं

पतिम् (५) इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे सुम्नहूर्यज्ञोदेवाꣳआचवक्षदि-
त्याह प्रजा वै पशवः सुम्नं प्रजामेव पशूनात्मन् धत्ते यक्षद्ग्निर्देवोदेवाꣳ
आचवक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य माप्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौवा
आदित्यउद्यन्नुद्ग्राभएषः (६) निम्रोचंन्निग्राभोब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्म-
णाभ्रातृव्यं निगृह्णाति—१०) [प्राणैःपोषौप्रत्याग्नींध्रेपतिमेषदर्शच] ॥ ६ ॥
प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्त्ततेक्रमध्व-
मग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारु-
हमित्याहेमानेवैतया लोकान्त्समारोहति सुवर्यन्तोनापेक्षन्तइत्याह सुवर्गमेवैतया
लोकमेत्यग्नेप्रेहि (१) प्रथमोदेवयतामित्याहोभयेष्वेवैतया देवमनुष्येषुचक्षुर्द-
धाति पंचभिरधिक्रामतिपांक्तो यज्ञोयावानेव यज्ञस्तेन सह सुवर्गंलोकमेति

नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या अग्ने सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्यै तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव (२)
रुन्धे दध्नः पूर्णामौदुंबरीꣳ स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै दध्यूर्गुदुंबरोऽसौ स्वयमातृ-
ण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतोऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्तिसृभिः सादयति
त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो न इत्यौ-
दुंबरीमादधात्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म (३) वै देवा असुराणाꣳ
शततर्हाꣳस्तृꣳहंति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमा-
नो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछंबट्कारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति
वैकंकतीमादधाति भा एवावरुन्धे ताꣳ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमयीꣳ
शांत्या अग्निर्वाहवा अग्निचितं दुहेऽग्निचिदाग्निं दुहेताम् (४) सवितुर्वरे-

ण्यस्य चित्रामित्याहैषवा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्वएव श्रायसोवेत्तेन ह्स्मैन॰
सर्दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेवतदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः
सप्त जिह्वाइत्याह सप्तैवास्य साम्नानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्णइवहि
प्रजापतिः प्रजापतेः (५) आप्त्यै न्यूनया जुहोतिन्यूनाद्धि प्रजापतिः
प्रजाअसृजतप्रजाना॰सृष्ट्या अग्निर्देवेभ्योनिलायतसदिशोनुप्राविशज्जुह्वन्म-
नसा दिशोध्यायेद्दिग्भ्यएवैनमवरुन्धे दध्नापुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्टात्तेजश्चै-
वास्माइंद्रियंचसमीची दधाति द्वादशकपालोवैश्वानरोभवति द्वादशमासाः
संवत्सरस्संवत्सरोग्निर्वैश्वानरः साक्षात् (६) एववैश्वानरमवरुन्धे यत्प्रयाजा-
नूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै
राष्ट्रं वै वैश्वानरोविण्मरुतोवैश्वानर॰हुत्वा मारुतान् जुहोति राष्ट्रएव विशा-

मनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपाꣳशुमारुतान्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विश-
मतिवदति मारुताभवन्ति मरुतोवै देवानां विशोदेवविशेनैवास्मै मनुष्य-
विशम् (७) अववरुन्धे सप्त भवन्ति सप्तगणावै मरुतोगणशएव विशमव-
रुन्धे गणेनं गणमनुद्रुत्यं जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति--२१)
[इह्यवस्मतांप्रजापतेःसाक्षान्मनुष्यविशमेकविꣳशतिश्च] ॥ ७ ॥
वसोर्धारां जुहोति वसोर्मेधारासदिति वा एषा हूयते घृतस्य वा एनमेषा
धारामुष्मिँल्लोके पिन्वमानोपतिष्ठत आज्येन जुहोतितेजोवाआज्यं तेजोव-
सोर्धारा तेजसैवास्मै तेजोवरुन्धेथो कामावै वसोर्धाराकामानेवावरुन्धे यं
कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि (१) छिंद्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणाने-
वास्यान्नाद्यं विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यꣳसंतनुयामिति संततां

तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यꣳ संतनोति द्वादशद्वादशानि जुहोति द्वाद-
शमासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नमवरुन्धेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मइत्याहैतद्वै (२)
अन्नस्य रूपꣳ रूपेणैवान्नमवरुन्धेऽग्निश्च म आपश्च मइत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः
सयोन्येवान्नमवरुन्धेऽर्धेन्द्राणि जुहोति देवताएवावरुन्धे यत्सर्वेषामर्धमिंद्रः प्रति
तस्मादिंद्रो देवतानां भूयिष्ठभाक्तमइंद्रमुत्तरमाहेंद्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधाति
यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः (३) वै यज्ञायुधानि यज्ञमेवावरुन्धेऽथो एतद्वै यज्ञस्य
रूपꣳ रूपेणैव यज्ञमवरुन्धेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मइत्याह स्वगाकृत्या अग्निश्च मे
घर्मश्च मइत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपꣳ रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धऽऋक्च मे
साम च मइत्याह (४) एतद्वै छंदसाꣳ रूपꣳ रूपेणैव छंदाꣳस्यवरुन्धे गर्भाश्च मे
वत्साश्च मइत्याहैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैव पशूनवरुन्धे कल्पान् जुहोत्यक्लृप्तस्य

वृत्यै युग्मदयुजे जुहोति मिथुनत्वायोत्तरावती भवतोभिक्रांत्याएका च मे
तिस्रश्च मइत्याह देवछंदसं वा एका च तिस्रश्च (५) मनुष्यछंदसं चतस्रश्चाष्टौ
च देवछंदसं चैव मनुष्यछंदसं चावरुन्धआत्रयस्त्रि॰शतोजुहोति त्रयस्त्रि॰
शद्दै देवतादेवताएवावरुन्धआष्टाचत्वारि॰शतोजुहोत्यष्टाचत्वारि॰शदक्षरा
जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनवरुन्धे वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादशं
जुहोति द्वादशमासाः संवत्सरः संवत्सरएव प्रतितिष्ठति—४१) [विवैयज्ञ
आहचैकान्नपंचाशच्च]॥ ८ ॥ अग्निर्देवेभ्योपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तं
देवाअब्रुवन्नुपंन आवर्तस्व हव्यं नोवहेति सोब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवी
यंजुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुह्वतियद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव
तद्भागधेयेन समर्धयत्यथोअभिषेकएवास्य सचतुर्दशभिर्जुहोतिसप्तग्राम्याओष-

पयः सप्त (१) आरण्याउभयीषामवरुध्याअन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्या-
वरुध्या औदुंबरेण स्रुवेण जुहोत्यूर्ग्वा उदुंबरऊर्गन्नमूर्जैवास्माऊर्जमन्नमव-
रुन्धेग्निर्वै देवानामभिषिक्तोग्निचिन्मनुष्याणां तस्मादग्निचिद्वर्षति न धावेद-
वरुद्ध१ह्यस्यान्नमन्नमिवखलु वै वर्षंयद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपावर्तेतान्नद्यमेवाभि (२)
उपावर्त्तते नक्तोषासेति कृष्णायैश्वेतवत्सायैपयसा जुहोत्यन्हैवास्मै रात्रिं प्रदा-
पयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति
राष्ट्रमेवावरुन्धे षड्भिर्जुहोति षड्वाऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति भुवनस्य पतइति
रथमुखे पंचाहुतीर्जुहोति वज्रोवै रथोवज्रेणैवदिशः (३) अभिजयत्यग्नि-
चितश्हवा अमुष्मिंल्लोके वातोभिपवतेवातनामानि जुहोत्यभ्यैवैनममु-
ष्मिंल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति त्रयइमे लोकाएभ्यएव लोकेभ्योवात-

मवरुन्धे समुद्रोसि नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपꣳ रूपेणैव वातमवरुन्धेञ्ज-
लिना जुहोति नह्येतेषामन्यथा (४) आहुतिरवकल्पते—२) [सप्ताभिदिशो-
न्यथाद्वेच] ॥ १ ॥ सुवर्गाय वै लोकाय देवरथोयुज्यते यात्राकूताय मनु-
ष्यरथएषखलु वै देव रथोयदग्निरग्निं युनज्मिशवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनꣳ
स एनं युक्तः सुवर्गंल्लोकमभिवहति यत्सर्वाभिः पंचभिर्युज्याद्युक्तोस्याग्निः
प्रच्युतस्यादप्रतिष्ठिताआहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमाअप्रतिष्ठितान्युकथानि
तिसृभिःप्रातःसवनेभिमृशति त्रिवृत् (१) वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति
यथानसियुक्तआधीयतएवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठंति प्रतिस्तोमाः प्रत्युकथानि
यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभिमृशत्येतावान्वै यज्ञोयावानग्निष्टोमोभूमा-
त्वाअस्यातऊर्ध्वः क्रियते यावानेव यज्ञस्तमंततोग्वारोहति द्वाभ्यां प्रतिष्ठि-

त्याएकया प्रस्तुतं भवत्यथ (२) अभिमृशत्युपैनमुत्तरोयज्ञोनमत्यथो संतत्यै
प्रवाएषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते योऽग्निं चिनुते नवा एतस्यानिष्टकआहुतिरवकल्पते
यां वा एषोऽनिष्टकआहुतिं जुहोतिस्रवतिवैसाताꣳस्रवन्तीं यज्ञोनुपराभवति
यज्ञंयजमानोयत्पुनश्चितिं चिनुतआहुतीनां प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठंति (३)
नयज्ञः पराभवति नयजमानोष्टावुपदधात्यष्टाक्षरा गायत्रीगायत्रेणैवैनं छन्दसा
चिनुते यदेकादशत्रैष्टुभेन यद्वादशजागतेन छंदोभिरेवैनं चिनुते नपात्कोवैना-
मैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्यएवं विद्वान्पुनश्चितिंचिनुतआतृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा
वै पुनराधेयएवं पुनश्चितिर्योऽत्याधेयेनन (४) ऋध्नोति सपुनराधेयमाधत्ते
योऽग्निं चित्वानर्ध्नोतिसपुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिंचिनुतऋध्याअथो खल्वा-
हुर्नचेतव्येति रुद्रोवा एषयदग्निर्यथा व्याघ्रꣳसुप्तं बोधयति तादृगेव तदथो

खल्वांहुश्चेतव्येति यथावसीयाश्संभागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमं-
चिनुत (५) तेन नार्ध्नोसएतां पुनश्चितिमंपश्यत्तामंचिनुत तयावैसआर्ध्नो-
यत्पुनश्चितिंचिनुतऋध्यै—१७) [त्रिवृदथतिष्ठंतिनाचिंनुतसप्तदशच] १० ॥
छंदश्चितं चिन्वीत पशुकांमः पशवोवै छंदांश्सि पशुमानेवभवतिश्येनचितं
चिन्वीत सुवर्गकांमः श्येनोवै वयंसां प्रतिष्ठः श्येन एव भूत्वा सुवर्गंल्लोकं
पंतति कंकचितं चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिंल्लोके स्यामिति
शीर्षण्वानेवामुष्मिंल्लोके भंवत्यलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकांमश्च-
तस्रोदिशोदिक्ष्वेवप्रतिंतिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्प्र (१) एव
भ्रातृव्यान्नुदतउभयतः प्रउगं चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदेयप्र-
तिजनिष्यमाणानितिप्रैवजातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रतिंजनिष्यमाणान् रथचक्र-

चितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्वज्रोवै रथोवज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्रहरति द्रोणचितं
चिन्वीतान्नकामोद्रोणेवा अन्नं भ्रियते सयोन्येवान्नमवरुन्धे समूह्यं चिन्वीत
पशुकामः पशुमानेव भवति (२) परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामोग्राम्येव
भवति श्मशानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकऋध्नुयामिति पितृलोक
एवर्ध्नोति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताꣳसएताजमदग्निर्विहव्या अप-
श्यत्ताउपाधत्त ताभिर्वै सवसिष्ठस्येंद्रियं वीर्यमवृङ्क्तयद्विहव्या उपदधातींद्रियमेव
ताभिर्वीर्यं यजमानोभ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते होतुर्धिष्णियउपदधाति यजमानायतनं
वै (३) होतास्वएवास्मा आयतनइंद्रियं वीर्यमवरुन्धे द्वादशोपदधाति द्वादशा-
क्षरा जगती जागताः पशवोजगत्यैवास्मै पशूनवरुन्धेष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषू-
पदधात्यष्टाशफाः पशवः पशूनेवावरुन्धे षण्मार्जालीये षड्वा ऋतवऋतवः खलु

वै देवाः पितरंऋतनेव देवान्पितॄन्प्रीणाति—४९) [प्रभंवतिवाअष्टाचत्वा-
रि॑ंशच्च] ॥ ११ ॥ पर्वस्व वाजंसातयइत्यंनुष्टुक्प्रतिपद्भंवति तिस्रोंनुष्टुभ-
श्चतंस्रोगायत्रियोयत्तिस्रोंनुष्टुभस्तस्मादश्वंस्त्रिभिस्तिष्ठं॑स्तिष्ठति यच्चतंस्रोगाय-
त्रियस्तस्मात्सर्वां॑श्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते परमावाएषाछंदंसांयदंनुष्टु-
क्परमश्वंतुष्टोमस्तोमानां परमस्त्रिरात्रोयज्ञानां परमोश्वः पशूनां परमेणैवैनं पर-
मतां गमयत्येकवि॑ंशमहंर्भवति (१) यस्मिन्नश्वआलभ्यते द्वादंशमासाः
पञ्चर्तवस्त्रयइमे लोकाअसावादित्यएकवि॑ंशएष प्रजापतिः प्राजापत्योश्वः
स्तमेव साक्षादंप्नोति शक्करयः पृष्ठं भंवंन्त्यन्यदंन्यच्छंदोन्येंन्येवाएते पशवआल-
भ्यंतउतेवंग्राम्याउतेवारण्यायच्छक्करयः पृष्ठं भवंत्यश्वंस्यसर्वत्वायपार्थुरश्मं-
ब्रह्मसामं भंवति रश्मिना वा अश्वः (२) यतईश्वरोवा अश्वोयतोप्रतिष्ठितः

परां परावतं गंतोर्यत्पार्थुरश्मंब्रह्मसामं भवत्यश्वंस्य यत्यै धृत्यै संकृंत्यच्छावा-
कसामं भवत्युत्सन्नयज्ञोवा एषयदश्वमेधः कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वोवाक्रियते
नवा सर्वइति यत्संकृंत्यच्छावाकसामं भवत्यश्वस्य सर्वत्वायपर्याप्त्या अनं-
तरायायसर्वस्तोमोतिरात्रउत्तममहर्भवति (३) सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै
सर्वमेव तेनाप्नोति सर्वं जयति—१०) [भवत्यश्वोभवतिदशांच] ॥ १२ ॥
देवासुरा (१९१) ऋंतव्यां (१८९) रुद्रो (२३०) श्मं (२४९)
नृषद् (२४०) उत् (३१०) प्राचीं (३७१) वसो (२९९) रश्मिः (२०२)
सुवर्गाय (२६७) छंदश्चितं (१९८) पर्वस्व (१६०) द्वादश (२९०६)
॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥
ॐ यदेकेन सꣳस्थापयंति यज्ञस्य संतत्याअविच्छेदायैंद्राः पशवोयेमु-

ष्कुरायदैंद्राः संतोग्निभ्यंआलभ्यंतें देवताभ्यः समर्दं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभौया-
जानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेयायत्रिष्टुभस्तेनैंद्राः समृंध्यै न देवताभ्यः
समर्दं दधाति वायवें नियुत्वंतेतूपरमालंभते तेजोग्नेर्वायुस्तेजंसएषआलंभ्यते
तस्मांद्यद्रियंङ्वायुः (१) वातिं तद्रियंङ्ग्निर्दंहतिस्वमेव तत्तेजोन्वेंति यन्न
नियुत्वंतेस्यादुन्मांद्येद्यजंमानोनियुत्वंते भवति यजंमानस्यानुंन्मादायवायुम-
तींश्वेतवंती याज्यानुवाक्येंभवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः समंवर्ततात्र
इत्यांघारमाघांरयति प्रजापंतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापंतेरनुरूपत्वाय सर्वांणि
वा एषरूपाणिं पशूनां प्रत्यालंभ्यते यच्छ्मश्रुणस्तत् (२) पुरुषाणांꣳरूपंय-
त्तूपरस्तदश्वांनां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्याइव शफास्तदवीनां यदजस्तद-
जानां वायुर्वै पशूनां प्रियं धाम यद्वायव्योभवंत्येतमेवैनंमभिसंजानानाः

पशवउपतिष्ठंते वायव्यः कार्या ३ः प्राजापत्या ३ इत्याहुर्यद्वायव्यं कुर्यात्प्रजा-
पतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३) इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायो-
र्नैति यत्प्राजापत्यः पुरोडाशोभवति तेन प्रजापतेर्नैति यद्वादशकपालस्तेन
वैश्वानरान्नैत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीक्षिष्यमाणोग्निः सर्वा
देवता विष्णुर्यज्ञोदेवताश्चैव यज्ञंचारभतेग्निरवमोदेवतानां विष्णुः परमोयदा-
ग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति देवताः (४) एवोभयतः परिगृह्य यज-
मानोवरुन्धे पुरोडाशेनवै देवा अमुष्मिँल्लोक आर्ध्नुवञ्चरुणास्मिन्यःकामयेता-
मुष्मिँल्लोकऋध्नुयामिति सपुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेवलोकऋध्नोति यदष्टाकपा-
लस्तेनाग्नेयोयत्त्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृध्यै यः कामयेतास्मिँल्लोकऋध्नु-
यामिति सचरुंकुर्वीताग्नेर्घृतं विष्णोस्तंडुलास्तस्मात् (५) चरुःकार्योस्मि-

न्नेवल्लोकङ्क्रमोत्यादित्यो भवतीयंवा अदितिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यथो अस्यामेवा-
धियज्ञं तनुते योवैसंवत्सरमुख्यमभूत्वाग्निं चिनुते यथा सामि गर्भोविपद्यते
तादृगेव तदार्तिमार्छेद्वैश्वानरं द्वादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेत्संवत्सरोवाअग्निर्वै-
श्वानरो यथा संवत्सरमाप्त्वा (६) कालआगते विजायत एवमेव संवत्स-
रमाप्त्वाकालआगतेऽग्निंचिनुते नार्तिमार्छत्येषावा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वा-
नरः प्रियामेवास्य तनुवमवरुन्धे त्रीण्येतानि हवीꣳषि भवन्ति त्रयइमे लोका
एषां लोकानाꣳ रोहाय—३८) [वायुर्यद्वायोर्देवतास्तस्मादाप्त्वाष्टात्रिꣳ
शच्च] ॥ १ ॥ प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः
संभवितुं नाशक्नोत्सोऽब्रवीदृध्नवदित्सयोमेतः पुनः संचिनवदिति तं देवाः सम-
चिन्वन्ततोवै तआर्ध्नुवन्यत्समचिन्वन्तच्चित्यस्य चित्यत्वं यएवं विद्वानग्निं

चिनुतऋभोत्येव कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुरग्निवान् (१) असानीति वा अग्निश्चीयतेग्निवानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्देवामाविदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा अग्निः (२) चीयतेपशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्तमापुरुषाउपजीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यंचआत्मा सप्तमएतावंत एवैनममुष्मिँल्लोकउपजीवंति प्रजापतिरग्निमचिकीषत तं पृथिव्यब्रवीन्नमय्यग्निं चेष्यसेति माधक्ष्यति सात्वातिदह्यमाना विधविष्ये (३) सपापीयान्भविष्यसीति सोब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि यथा त्वा नाति धक्ष्यतीति सइमामभ्यमृशत्प्रजापतिस्त्वासादयतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदे-

तीमामेवेष्टकां कृत्वोपाधत्तानंतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभिमृंशे-
त्प्रजापतिस्त्वासादयतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीद (४) इतीमामेवे-
ष्टकां कृत्वोपधत्तेनंतिदाहाय प्रजापतिरकामयत प्रजायेयेति सएतमुख्यं-
मपश्यत्तꣳसंवत्सरमबिभस्ततोवै सप्राजायत तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रैव-
जायते तं वसवोब्रुवन्प्रत्वमजनिष्ठावयं प्रजायामहाइति तं वसुभ्यः प्राय-
च्छत्तं त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेनं (५) त्रीणिं च शतान्यसृजंतत्रयस्त्रिꣳ
शतं च तस्मात्त्र्यहं भार्यः प्रैवजायते तान् रुद्राअंब्रुवन्प्रयूयमजनिढ्वं वयं
प्रजायामहाइति तꣳरुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तꣳ षडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणिं च
शतान्यसृजंत त्रयस्त्रिꣳशतं च तस्मात्षडहं भार्यः प्रैवजायते तानादित्याअं-
ब्रुवन्प्रयूयमजनिढ्वं वयम् (६) प्रजायामहाइति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं

द्वादशाहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजंत त्रयस्त्रिꣳशतं च तस्माद्वादशाहं भार्यः प्रैव जायते तेन वैते सहस्रमसृजंतोखाꣳ सहस्रतमीं यएव मुख्यꣳ साहस्रं वेद प्रसहस्रं पशूनाप्नोति—४०) [अग्निवानग्निर्वैविष्येसीदतेनवयंचत्वारिꣳशच्च] ॥ २ ॥ यजुषा वा एषाक्रियते यजुषा पच्यते यजुषा विमुच्यते यदुखासावा एषैतर्हि यातयाम्नीसा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्नेयुक्ष्वाहिये तवयुक्ष्वाहि देवहूतमाꣳ इत्युखायां जुहोति तेनैवैनां पुनः प्रयुंक्ते तेनायातयाम्नीयोवा अग्निं योग आगते युनक्ति युंक्तेयुंजानेष्वग्ने (१) युक्ष्वाहि येतव युक्ष्वाहि देवहूतमाꣳ इत्याहैषवा अग्नेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युंक्ते युंजानेषु ब्रह्मवादिनो वदंति न्यंङ्ङग्निश्चेतव्या ३ उत्ताना ३ इति वयसां वा एषप्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्यंचं चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतयऋच्छेयुर्यदुत्तानं नपतितुꣳ शक्नुयाद-

सुवर्ग्योंस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (२) पुरुषशीर्षमुपदधाति मुखत एवैनमा-
हुतयऋच्छंति नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योंस्य भवति सौर्याजुहोति चक्षुरेवास्मि-
न्प्रतिदधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्याजुहोति समानꣳहि चक्षुः समृध्यै
देवासुराः संयत्ताआसन्ते वामं वसु संन्यदधत तद्देवावामभृतावृंजत तद्वाम-
भृतोवामभृत्त्वं यद्वामभृतम् (३) उपदधाति वाममेव तया वसु यजमा-
नोभ्रातृव्यस्य वृंक्ते हिरण्यमूर्ध्नीभवति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योति-
रेवास्य ज्योतिर्वामं वृंक्ते द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै—२४) [अग्नेउत्तानं
वामभृतंचतुर्विंꣳशतिश्च] ॥ ३ ॥ आपोवरुणस्य पत्नयआसन्ताअ-
ग्निरभ्यध्यायत्ताः समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्द्वितीयं परापतत्त-
दसावभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोपधत्ते यद्वा

असौ रेतःसिंचति तदस्यां प्रतितिष्ठति तत्प्रजायते ताओषधयः (१) वीरुधो भवन्ति ताअग्निरत्ति यएवं वेद प्रैव जायतेन्नादोभवति योरेतस्वीस्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे उपदध्यादिमे एवास्मै समीचीरेतः सिंचतोयः सिक्तरेताः स्यात्प्रथमायां तस्यचित्यामन्यामुपदध्यादुत्तमायामन्या२ रेतएवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परिगृह्णाति संवत्सरं नकम् (२) चन प्रत्यवरोहेन्नहीमेकं चन प्रत्यवरोहंतस्तदेनयोर्व्रतं योवा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षा मुष्मिँल्लोके भवति यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवाइहागमन्वीतिहोत्राऋतावृधः समुद्रस्य वयुनस्य पत्मंजुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं२ हविरिति स्वयमातृण्णामुपधायजुहोति (३) एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोके भवति

यएवं वेदसुवर्गाय वा एषलोकार्य चीयते यदग्निस्तस्य यदर्यथापूर्वं क्रियते
सुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योग्निश्चितिमुपधायाभिमृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्विविद्वा-
न्पृष्ठेवंवीतावृजिनाचमर्तान्राये चंनः स्वपत्याय(४)देवदितिं च रास्वादितिमुरु-
ष्येति यथापूर्वमेवैनामुपधत्ते प्रांचमेनं चिनुते सुवर्ग्योस्य भवति—१८)[ओष-
धयः कंजुहोतिस्वपत्यायाष्टादशच]॥ ४ ॥ विश्वकर्मा दिशां पतिः सनः
पशून्पातु सोस्मान्पातु तस्मै नमः प्रजापतीरुद्रोवरुणोग्निर्दिशां पतिः सनः
पशून्पातु सोस्मान्पातु तस्मै नम एतावै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ता-
भ्योवा एषआवृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधातिहिरण्येष्टकाउपदधात्येताभ्यएव
देवताभ्योनमस्करोति ब्रह्मवादिनः (१) वदंत्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्रदधाति
शुचारण्यानर्पयति किंततउच्छिंष्षतीति यद्धिरण्येष्टकाउपदधात्यमृतं वै हिर-

ण्यमम्रृतेनैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्योभेषजं करोति नैनान्हिनस्ति प्राणोवै प्रथ-
मास्वयमातृण्णा व्यानोद्वितीयापानस्तृतीयानुप्राण्यात्प्रथमा५ स्वयमातृण्णा-
मुपधाय प्राणेनैव प्राण५ समर्धयति व्यन्यात् (२) द्वितीयामुपधाय व्याने-
नैव व्यान५ समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधायापानेनैवापान५ समर्धयत्यथो
प्राणैरेवैन५ समिन्धे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृण्णा उपदधातीमे वै लोकाः
स्वयमातृण्णाएताभिः खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायतयदेताभि-
र्व्याहृतीभिः स्वयमातृण्णाउपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (३) लोकेष्वा-
धिप्रजायते प्राणायव्यानायापानाय वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तया देवतयांगिर-
स्वद्ध्रुवासीदाग्निना वै देवाः सुवर्गंल्लोकमाजिगा५ संतेनपतितुं नाशकुवन्त एता-
श्चतस्रः स्वयमातृण्णाअपश्यं तादिक्षूपादधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गंल्लोकमाय-

न्यञ्चतंस्त्रः स्वयमातृण्णादिक्षूपदधातिसर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः (४)
सुवर्गंल्लोकमेति—३) [ब्रह्मवादिनोन्यादेपुयजमानस्त्रीणिच] ॥ ५ ॥
अग्न आयाहि वीतयइत्याहह्वंतैवैनमग्निं दूतं वृणीमहइत्याह हुत्वैवैनं वृणीते-
ग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिंधएवैनमग्निर्वृत्राणि जंघनदित्याह समिद्ध
एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः स्तोमं मनामहइत्याह मनुतएवैनमेतानि वा
अह्नां रूपाणि (१) अन्वहमेवैनं चिनुते वाह्नां रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो
वदंति कस्मात्सन्त्याद्यातयाम्नीरन्याइष्टका अयातयाम्नी लोकंपृणेत्यैंद्राग्नी हि
बार्हस्पत्येति ब्रूयादिंद्राग्नी च हि देवानां बृहस्पतिश्चायातयामानोनुचरवती
भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुचरत्यात्मा वै लोकंपृणाप्राणोनुष्टुप्तस्मात्प्राणः
सर्वाण्यंगान्यनुचरतिताअस्य सूददोहसः (२) इत्याह तस्मात्परुषि परुषि रसः

सोमं॑ श्रीणंति पृश्न॑यइत्या॑हान्नं वै पृश्न्यन्न॑मेवाव॑रुन्धे॒ऽर्कोवा अ॒ग्निर॒र्को॑ऽन्नम॒न्न॑मेवा-
व॑रुन्धे॒ जन्म॒न्दे॒वानां॒ विशं॑स्त्रिष्वारो॑च॒ने दि॒वइत्या॑है॒माने॒वास्मै॑ लो॒कान् ज्योति-
ष्मतः करोति॒ योवा इष्ट॑कानां प्रति॒ष्ठां वेद॒ प्रत्ये॒वति॑ष्ठति॒ तया॑ (३) दे॒वत॑-
यांगिर॒स्वद्ध्रु॒वासी॒देत्या॑है॒षा वा इष्ट॑कानां प्रति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॒ प्रत्ये॒वति॑-
ष्ठति--१६) [रू॒पाणि॒सू॒र्दं॑दोहस॒स्तया॒षोड॑शच] ॥ ६ ॥ सु॒व॒र्गाय॑ वा
ए॒षलो॒काय॑ चीयते॒ यद॒ग्निर्वज्रं॒एका॒द॒शिनी॒ यद॒ग्नाव॑का॒द॒शिनीं॑ मिनु॒याद्वज्रे॑णैनं॑
सु॒व॒र्गाल्लो॒का॑दं॒तर्द॑ध्या॒द्यन्नमि॑नु॒यात्स्वरु॑भिः प॒शून्व्य॑र्धये॒देक॑यू॒पं॑ मि॑नोति॒ नैनं॑
वज्रे॑ण सु॒व॒र्गाल्लो॒का॑दं॒त॒र्दधा॑ति॒ न स्वरु॑भिः प॒शून्व्य॑र्धयति॒ विवा ए॒षइं॑द्रि॒येण॑
वी॒र्ये॑णर्ध्यते॒ यो॑ऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॒त्यैं॑द्रि॒या (१) ऋ॒चाक्र॒मणं॑ प्रतीष्टं॑का॒मुप॑-
दध्या॒न्नेंद्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण व्यृ॑ध्यते रु॒द्रोवा ए॒षयद॒ग्निस्तस्य॑ ति॒स्रः श॑र॒व्याः॑ प्र॒तीची॑

तिरभ्यनूची ताभ्योवा एषआवृश्चयते योग्निं चिनुतेग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितं ब्राह्मणायं दद्यात्ताभ्यंएवनमंस्करोत्यथो ताभ्यंएवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्रपुरः (२) धनुस्तद्वातोअनुवातुते तस्मैं ते रुद्रसंवत्सरेण नमंस्करोमि यत्ते रुद्र दक्षिणाधनुस्तद्वातोअनुंवातुते तस्मैं ते रुद्र परिवत्सरेण नमंस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातोअनुंवातुते तस्मैं ते रुद्रेदावत्सरेण नमंस्करोमिरुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३) वातोअनुंवातुते तस्मैं ते रुद्रेदुवत्सरेण नमंस्करोमि यत्ते रुद्रोपरिधनुस्तद्वातोअनुंवातुते तस्मैं ते रुद्र वत्सरेण नमंस्करोमि रुद्रोवा एषयदग्निः सयथां व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एषएतर्हि संचितमेतैरुपंतिष्ठते नमस्कारैरेवैनं॑शमयति येग्नयः (४) पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनुतेषां त्वमस्युत्तमः प्रणोजीवातवे सुव । आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापंत्वाग्ने

दीक्षयापँत्वाग्नउपसद्भिरापँ त्वाग्ने सुत्ययापँत्वाग्ने दक्षिणाभिरापँ त्वाग्नेवभृथेनापँ त्वाग्ने वशयापँ त्वाग्ने स्वगाकारेणेत्याह (५) एषा वा अग्नेराप्तिस्तयैवैनमाप्नोति—) [ऐन्द्रियापुरस्तदग्नयंआहाष्टौचं] ॥ ७ ॥ गायत्रेणं पुरस्तादुपतिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति बृहद्रथंतराभ्यां पक्षावोजएवास्मिन्दधात्यृतु स्थायज्ञायज्ञियेन पुच्छमृतुष्वेव प्रतितिष्ठति पृष्ठैरुपतिष्ठते तेजोवै पृष्ठानि तेजएवास्मिन्दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः पराङैत्तं वारवंतीयेनावारयत तद्वारवंतीयस्य वारवंतीयत्वꣳश्यैतेन श्येतीअंकुरुत तच्छयैतस्य श्यैतत्वम् (१) यद्वारवंतीयेनोपतिष्ठते वारयतएवैनꣳश्यैतेन श्येतीकुरुते प्रजापतेर्हृदयेनापिपक्षं प्रत्युपतिष्ठते प्रेमाणमेवास्य गच्छति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि गायत्रेणछंदसाग्निना देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिरउपद-

धामि दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि त्रैष्टुभेन छंदसेंद्रेण देवतयाग्नेः पक्षे-
णाग्नेः पक्षमुपदधाति प्रतीच्यां त्वा दिशा सादयामि (२) जागतेन छंदसा-
सवित्रा देवतयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः पुच्छमुपदधाम्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्या-
नुष्टुभेन छंदसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपदधाम्यूर्ध्वयां त्वा
दिशा सादयामि पांक्तेन छंदसा बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुपद-
धामि योवा अपात्मानमग्निं चिनुतेपात्मामुष्मिँल्लोके भवति यः सात्मानं
चिनुते (३) सात्मामुष्मिँल्लोके भवत्यात्मेष्टकाउपदधात्येषवा अग्नेरात्मा
सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद—२२) [श्यै-
तत्वꣳ सादयामि चिनुते द्वाविꣳ शतिश्च] ॥ ८ ॥ अग्नंउदधे यातइषु-
र्युवानाम तया नोमृड तस्यांस्ते नमस्तस्यास्त उपजीवंतो भूयास्माग्ने दुध्रग-

ह्यकिंशिलवन्ययातइषुर्युवानाम तया नोमृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्तउप-
जीवंतोभूयास्म पंच वा एतेऽग्नयोयच्चितयउद्धिरेव नाम प्रथमोदुघ्नः (१)
द्वितीयोगह्यस्तृतीयः किंशिलश्चतुर्थोवन्यः पंचमस्तेभ्योयदाहुतीर्न जुहुयाद-
ध्वर्युं च यजमानं च प्रदहेयुर्यदेताआहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति
नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न यजमानोवाङ्मआसन्नसोः प्राणोक्ष्योश्चक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं
बाहुवोर्बलमुरूवोरोजोरिष्टाविश्वान्यंगानि तनूः (२) तनुवा मे सह नमस्ते
अस्तु मा माहिंसीरप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामंति योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रा-
मंति वाङ्मआसन्नसोः प्राणइत्याह प्राणानेवात्मंधत्ते योरुद्रोअग्नौ योअप्सु
यओषधीषु योरुद्रोविश्वा भुवना विवेश तस्मै रुद्राय नमोअस्त्वाहुतिभागावा
अन्ये रुद्राहविर्भागाः (३) अन्ये शतरुद्रीयंहुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजु-

या चरमायामिष्टकायां निदध्याद्रागधेयेनैवैनं शमयति तस्यत्वै शतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियतइति वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पांतु पितरस्त्वाय-
मराजानः पितृभिर्दक्षिणतः पांत्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पांतु द्युतानस्त्वा-
मारुतोमरुद्भिरुत्तरतः पातु (४) देवास्त्वेंद्रज्येष्ठावरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्टाच्च
पांतु नवा एतेन पूतोन मेध्योन प्रोक्षितोयदेनमतः प्राचीनं प्रोक्षति यत्संचि-
तमाज्येन प्रोक्षति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन प्रोक्षितः—३२) [द्युभ्रस्तनूर्हवि-
र्भागाः पातुद्वात्रिंशच्च] ॥ १ ॥ समीचीनामासि प्राची दिक्तस्यास्ते-
ऽग्निरधिपतिरसितोरक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नोमृडयतां
तेयं द्विष्मोयश्चनोद्वेष्टि तं वां जंभे दधाम्योजस्विनीनामासि दक्षिणादिक्तस्या-
स्तइंद्रोधिपतिः पृदाकुः प्राचीनामासि प्रतीचीदिक् तस्यांस्ते (१) सोमो-

धिपतिः स्वजोवस्छावानामास्युदीचीदिक्तस्यास्ते वरुणोधिपतिस्तिरश्चराजि-
रधिपत्नीनामासि बृहतीदिक्तस्यास्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रोवशिनीनामा-
सीयं दिक्तस्यास्ते यमोधिपतिः कल्माषग्रीवारक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्चगोप्ता
ताभ्यां नमस्तौ नोमृडयतां तेयं द्विष्मोयश्च (२) नो द्वेष्टितं वां जंभे दधा-
म्येतावै देवताअग्निं चितश्‍रक्षति ताभ्योयदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं
च ध्यायेयुर्यदेताआहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमार्छत्यध्वर्युर्न
यजमानोहेतयोनामस्थ तेषां वः पुरोगृहाअग्निर्वइषवः सलिलोनिलिंपानाम
(३) स्थ तेषां वोदक्षिणागृहाः पितरावइषवः सगरोवज्रिणोनामस्थ तेषां
वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नोवइषवोगह्वरोवस्थावानोनामस्थ तेषां वउत्तराद्गृहाआपोव
इषवः समुद्रोधिपतयोनामस्थ तेषां व उपरिगृहावर्षं वइषवोवस्वान्कव्याना-

मंस्थ पार्थिवास्तेषां वइह गृहाः (४) अन्नं वइषवोनिमिषोवातनामं तेभ्यो
वोनमस्तेनोमृडयत तेयं द्विष्मोयश्चनोद्वेष्टि तं वोजंभे दधामिहुतादोवा अन्ये
देवाअंहुतादोन्येतानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति दध्ना मधुमिश्रेणैता आहुती जुहोति
भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टकावैदेवाअंहुतादइति (५) अनुपरि-
क्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातीम ँ स्तनमूर्जस्वंतंधयापां प्रप्यातमग्ने सरि-
रस्य मध्ये । उत्सं जुषस्व मधुमंतमूर्वसमुद्रिय ँ सदनमाविशस्व । योवा अग्निं
प्रयुज्यन विमुंचति यथाश्वोयुक्तोविमुच्यमानः क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः
पराभवति तं पराभवंतं यजमानोनुपराभवति सोग्निं चित्वालूक्षः (६) भव-
तीम ँ स्तनमूर्जस्वंतं धयापामित्याज्यस्य पूर्णा ँ स्रुचं जुहोत्येष वाअग्नेर्विमो-
कोविमुच्यैवास्माअन्नमपिदधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्चन सुधाय ँ हवै

वाजी सुहितोदधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रींणाति सएनं प्रीतः प्रींणाति
वर्सीयान्भवति (७) [तेचनामंगृहाइतिंलूक्षोभंवति] ॥ १० ॥
इंद्राय राज्ञे सूकरोवरुणाय राज्ञे कृष्णांयमाय राज्ञऋश्यं ऋषभाय राज्ञे गवयः
शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजायं मर्कटः क्षिप्रश्येनस्यएवर्तिका नीलंगोः
क्रिमिः सोमस्य राज्ञः कुलुंगः सिंधोः शिंशुमारोहिमवतोहस्ती—२८)
[इंद्रायाष्टाविंशतिः] ॥ ११ ॥ मयुः प्रांजापत्यऊलोहलींक्ष्णोवृ-
षदंशस्ते धातुः सरस्वत्यै शारिः श्येतापुरुषवाक्सरस्वतेशुकः श्येतः पुरुष
वागारण्योजोनंकुलः शका ते पौष्णावाचेक्रौंचः—२३) [मयुस्त्रयोविं
शतिः] ॥ १२ ॥ अपांनप्त्रेजषोनाक्रोमकरः कुलीकयस्तेकूपारस्य
वाचे पैंगराजोभगाय कुषीतकआतीवाहसोदर्विदातेवायव्यादिग्भ्यश्चक्रवा-

कः—१९) [अपामेकान्नविंशतिः] ॥ १३ ॥ बलायाजगरआखुः सृजयाशयँडकस्ते मैत्रा मृत्यवे सितोमन्यवे स्वजः कुंभीनसः पुष्करसादो-लोहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहसः—१८ [बलायाष्टादश]॥१४॥

पुरुषमृगश्चंद्रमसे गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यहे कृष्णो-रात्रियै पिकः क्ष्विंका नीलशीर्ष्णी तेर्यम्णे धातुः कत्कटः—१८) [पुरुष-मृगोष्टादश] ॥ १५ ॥ सौरी बलाकर्श्योमयूरंश्येनस्ते गंधर्वाणां वसूनां कपिंजलोरुद्राणां तित्तिरी रोहित्कंण्डूणाची गोलत्तिकाताअप्सरसामरण्याय सृमरः—१८) [सौर्यष्टादश] ॥ १६ ॥ पृषतोवैश्वदेवः पित्वोन्यंकुः कशस्तेनुमत्या अन्यवापोर्धमासानां मासां कश्यपः कयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते-सिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्पुटः—१८) [पृषतोष्टादश] ॥ १७ ॥

शाका भौमी पांत्रः कशौमांथीलवस्तेपितॄणामृतूनां जहका संवत्सराय लोपा कपोतउलूकः शशस्ते नैर्ऋताः कृकवाकुः सावित्रः—१८) [शकाष्टदश] ॥ १८ ॥

रुरूरौद्रः कृकलासः शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणो मारुतोब्रह्मणे शार्गस्तरक्षुः कृष्णः श्वाचतुरक्षोगर्दभस्तइतरजनानामग्नये धूंक्ष्णा—२०) [रुरुविंशतिः] ॥ १९ ॥

अलजआंतरिक्षउद्रोमद्गुः प्लवस्ते पामदित्यै हंससाचिरिंद्राण्यै कीशागृध्रः क्षितिकक्षी वाध्रीणसस्ते दिव्यायद्यावापृथिव्याः श्वावित्—१८) [अलजोष्टादश] ॥ २० ॥

सुपर्णः पार्जन्योहंसोवृकोवृषदंशस्तऐंद्राअपामुद्रोर्यम्णे लोपाशः सिंहोनकुलोव्याघ्रस्ते महेंद्राय कामाय परस्वान्—१८) [सुपर्णोष्टादश] ॥ २१ ॥

आग्नेयः कृष्णग्रीवःसारस्वतीमेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शिति-

पृष्ठोबार्हस्पत्यः शिल्पोवैश्वदेवऐंद्रोरुणोमारुतः कल्माषऐंद्राग्नः संश्हितोधोरामः
सावित्रोवारुणः पेत्वः—२२) [आग्नेयोद्वाविंश्शतिः] ॥२२॥ अश्वस्तू-
परोगोमृगस्ते प्राजापत्याआग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ शितिपृष्ठौ
बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्योबलक्षः पेत्वः—१६) [अश्वःषोडश]
॥ २३ ॥ अग्नयेनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ
रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरौ मारुतः कल्माषआग्नेयः कृष्णोजः सार-
स्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः—२२) [अग्नयेद्वाविंश्शतिः]
॥ २४ ॥ यत (३३८) प्रजापति (३४०) यजुषा (१७४) पो
(२१८) विश्वकर्मा (२०३) म्रे (१६६) सुवर्गाय (२५८) गायत्रेणा
(१७२) म्रे (२३२) समीचीं (३५०) द्राय (२८) मयु (२३)

रुपां (१९) बलांय (१८) रुषमृगः (१८) सौरी (१८) पृषतः (१८) शका (१८) रुरुं (२०) रलजः (१८) सुपर्ण (१८) आग्नेयो (२२) श्वो (१६) म्रये (२२) चतुर्विंशतिः (२७२७) इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकांडे पंचमः प्रपाठकः ॥

ॐम् हिरंण्यवर्णाः शुचंयः पावकायासु जातः कश्यपोयास्विंद्रः। अग्निं यागर्भं दधिरे विरूंपास्तानआपः शꣳस्योनाभंवंतु । यासाꣳराजा वरुंणोयाति मध्यें सत्यानृते अंवपश्यञ्जनानाम् ॥ मधुश्चुतः शुचंयोयाः पांवकास्तानआपः शꣳ स्योनाभंवन्तु । यासां देवादिवि कृण्वंति भक्षं याअंतरिंक्षे बहुधा भवंति । याः पृथिवीं पयंसोन्दन्तिं (१) शुक्रास्तानआपः शꣳस्योनाभंवंतु। शिवेन मा चक्षुंषा पश्यतापः शिवया तनुवोपंस्पृशत त्वचं मे । सर्वांꣳ अग्नीꣳ रप्सुषदोंहुवे वोमयि-

वर्चो बलमोजोनिर्धत्त । यद्दः संप्रयतीरहावनंदताहते । तस्मादानद्यो नाम स्थ
तावोनामानि सिंधवः । यत्प्रेषितावरुणेन ताः शीभं समवल्गत (२) ।
तदाप्नोदिन्द्रोवोयतीस्तस्मादापो अनुस्थन । अपकामं स्यंदमाना अवीवरत
वोहिकम् । इन्द्रोवः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णामवोहितम् । एकोदेवोअप्यति-
ष्ठत्स्यंदमानायथा वशम् । उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते । आपोभ-
द्राघृतमिदापआसु रग्नीषोमौ बिभ्रत्यापइत्ताः । तीव्रोरसोमधुपृचाम् (३)
अरंगमआमांप्राणेन सह वर्चसागन् । आदित्पश्याम्युत वां शृणोम्यामाघो-
षोगच्छति वाङ्न आसाम् । मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णाअ-
तृपं यदावः । आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ।
योवः शिवतमोरसस्तस्य भाजयते हनः । उशतीरिव मातरः । तस्माअरंग-

माम वोयस्य क्षयायजिन्वथा आपोजनयथाचनः। दिविश्रयस्वान्तरिक्षे यतस्व पृथिव्यासंभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसायत्वा—२३) [उंदंति समवल्गतमधुपृचां मातरोद्वाविंशतिश्च] ॥ १ ॥ अपां ग्रहान् गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवोग्निवरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयते थो उभाववे लोकावभिजयति यश्च राजसूयेने जानस्य यश्चाग्निचित आपो भवन्त्यापोवा अग्नेर्भ्रातृव्यायदपोग्नेरधस्तादुप दधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवत्यमृतम् (१) वा आपस्तस्मादद्भिरवंतां तमभिषिंचंति नार्तिमाछैति सर्वमायुरेति यस्यैताउपधीयते यउंचैनाएवं वेदान्नं वा आपः पशवआपोन्नं पशवोन्नादः पशुमान् भवति यस्यैताउंपधीयंते यउंचैनाएवं वेद द्वादशभवन्ति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै. (२)

अन्नमवरुन्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते सयोन्येवान्नमवरुन्ध
आर्द्रादशात्पुरुषादन्नमत्त्यथो पात्रान्नच्छिद्यते यस्यैताउपधीयन्तेयउचैनाएवं वेद
कुंभाश्च कुंभीश्च मिथुनानि भवंति मिथुनस्य प्रजात्यै प्रप्रजया पशुभिर्मि-
थुनैर्जायते यस्यैताउपधीयन्ते यउ (३) चैनाएवं वेद शुग्वा अग्निः सोध्वर्युं
यजमानं प्रजाः शुचार्पयति यदपउपदधाति शुचमेवास्य शमयति नार्तिमा-
र्छंत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजायत्रैताउपधीयन्तेपां वा एतानि हृदयानि
यदेताआपोयदेताअपउपदधाति दिव्याभिरेवैनाः सꣳसृजति वर्षुकः पर्जन्यः
(४) भवति योवा एतासामायतनं क्लृप्तिं वेदायतनवान् भवति कल्पते स्माअ-
नुसीतमुपदधात्येतद्वा आसामायतनमेषा क्लृप्तिर्यएवं वेदायतनवान् भवति
कल्पतेस्मैद्वन्द्वमन्याउपदधाति चतस्रोमध्ये धृत्याअन्नं वा इष्टकाएतत्खलु वै

साक्षादन्नं यदेषचरुर्यदेतं चरुमुपदधाति साक्षात् (५) एवास्माअन्न मवरुन्धे
मध्यतउपदधाति मध्यतएवास्माअन्नं दधाति तस्मान्मध्यतोन्नमद्यते बार्हस्प-
त्योभवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्माअन्नमवरुन्धे ब्रह्मवर्चसमसि
ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति यस्यैषउपधीयते यउचैनमेवं
वेद—४७) [अमृतमस्माउपर्जन्यः साक्षात्सप्तचत्वारिंशच्च] ॥ २ ॥
भूतेष्टका उपदधात्यत्रात्रवै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते ततएवैनमव यजते
तस्मादग्निचित्सर्वमायुरेति सर्वेह्यस्य मृत्यवोवेष्टास्तस्मादग्निचिन्ना भिचरितवै
प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एषयोग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हवीं
षिभवन्त्येतावन्तोवै देवानां सवास्तएव (१) अस्मै सवान् प्रयच्छन्ति
तएनं सुवन्ते सवोग्निर्वरुणसवोराजसूयं ब्रह्मसवश्चित्योदेवस्य त्वा सवितुः

प्रसवइत्याह सवितृप्रसूतएवैनं ब्रह्मणादेवताभिरभिषिंचत्यन्नस्यान्नस्याभिषिं-
चत्यन्नस्यान्नस्यावरुध्यै पुरस्तात्प्रत्यंचमभिषिंचति पुरस्ताद्धिप्रतीचीन्नमद्यते
शीर्षतोभिषिंचति शीर्षतोह्यन्नमद्यतआमुखादन्ववस्रावयति (२) मुखत
एवास्मांअन्नाद्यं दधात्यग्ने स्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामीत्याहैषवा अग्नेः सव-
स्तेनैवैनमभिषिंचति बृहस्पते स्त्वासाम्राज्येनाभिषिंचामीत्याह ब्रह्मवैदेवा-
नांबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिषिंचतीन्द्रस्यत्वा साम्राज्येनाभिषिंचामीत्याहैंद्रि-
यमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधात्येतत् (३) वै राजसूयस्य रूपं यएवं विद्वानग्निं
चिनुतउभावेव लोकावभिजयतियश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचितऽइंद्रस्य
सुषुवाणस्य दशधेंद्रियं वीर्यं परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्यासमभरन्त्सूयते वा
एषऽयोग्निं चिनुतेग्निंचित्वासौत्रामण्यायजेतेंद्रियमेववीर्यं संभृत्यात्मन्ध-

ते—४८) [एवान्ववंस्रावयत्येतदष्टाचत्वारिꣳशच्च] ॥ ३ ॥ सजूरब्दो यावभिः सजूरुषाअरुणीभिः सजूः सूर्यएतशेन सजोषावश्विना दꣳसोभिः सजूरग्निर्वैश्वानरइडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरोवा अब्दोमासाअयावा उषाअरुणीसूर्यएतशइमे अश्विना संवत्सरोग्निर्वैश्वानरः पशवइडापशवोघृतꣳ संवत्सरं पशवोनुप्रजायन्ते संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्रजनयतिदर्भस्तंबे जुहोति यत् (१) वा अस्याअमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिन्जुहोति प्रैव जायते न्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येतावैदेवता अग्नेः पुरस्ताद्भागास्ताएव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति दधात्यनंधोभवतिय एवं वेदापोवाइदमग्रे सलिलमासीत्सप्रजापतिः पुष्करपर्णे वातोभूतोलेलायत्सः (२) प्रतिष्ठान्नाविंदत सएतद्वपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत तदियमभवत्ततोवै सप्रत्यतिष्ठद्यां पुर-

स्तांदुपादंधात्तच्छिरोंभवत्साप्राची दिग्यांदक्षिणत उपादंधात्सदक्षिंणः पक्षोंभ-
वत्सादंक्षिणादिग्यां पश्चादुपादंधात्सत्पुच्छंमभवत्साप्रतीचीदिग्यामुंत्तरतउपादं-
धात् (३) सउत्तरःपक्षोंभवत् सोदींचीदिग्यामुपरिष्टादुपादंधात्तत्पृष्ठमंभव-
त्सोर्ध्वादिगियंवा अग्निः पंचेंष्टकस्तस्माद्यदस्यांखनंन्त्यभीष्टंकां तृंदन्त्यभिश-
कँराᳲ सर्वा वा इयं वयोंभ्योनक्तं हृशेदींप्यते तस्मांदिमां वयांᳲसि नक्तं
नाध्यांसते यएवं विद्वानग्निं चिंनुते प्रत्येव (४) तिष्ठत्यभि दिशोंजयत्या-
ग्नेयोवै ब्राह्मणस्तस्मांद्ब्राह्मणाय सर्वांसु दिक्ष्वर्धुकᳲ स्वामेव तांदिशमन्वेंत्य-
पांवा अग्निः कुलायंतस्मादापोंग्निᳲ हारुंकाः स्वामेवतद्योनिं प्रविंशन्ति
(३२) [यत्सउपादंधादेवद्वात्रिᳲशच्च] ॥ ४ ॥ संवत्सरमुख्यं भृत्वा-
द्वितीये संवत्सरआंग्नेयमष्टाकंपालं निर्वपेदैंद्रमेकांदशकपालं वैश्वदेवं द्वाद-

शकपालं बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालं तृतीये संवत्सरेभिजिता यजेत
यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रं प्रातःसवनं प्रातः सवनमेव
तेन दाधार गायत्रीं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभं
माध्यंदिनꣳ सवनं माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार त्रिष्टुभं (१) छन्दो य-
द्द्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं जागतं तृतीयसवनं तृतीयस-
वनमेव तेन दाधार जगतीं छंदो यद्बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्र-
ह्मैव तेन दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव तेन दाधार
यत्तृतीये संवत्सरेभिजिता यजंते भिजित्यै यत्संवत्सरमुख्यं बिभर्ति ममेव (२)
तेन लोकꣳ स्पृणोति यद्द्वितीये संवत्सरेग्निं चिनुतेन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति
यत्तृतीये संवत्सरे यजंतेमुमेव तेन लोकꣳ स्पृणोत्येतं वै परे आह्वारः कक्षीवाꣳ

औशिजोवीतहव्यःश्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः प्रजाकामा अचिन्वततततोवै
ते सहस्रंँ सहस्रं पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजया पशुभिस्तां मात्रामाप्नोति
यान्ते गच्छन्यएवं (३) विद्वानेतमग्निं चिनुते (४) [त्रिष्टुभमेवैवंचत्वा-
रिंच]॥ ५ ॥ प्रजापतिरग्निमचिनुत सक्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवाबिभ्य-
तोनोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छंदसां छन्दस्त्वं ब्रह्मवैछ-
न्दांँसि ब्रह्मणएतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं कार्ष्णीउपानहावुपमुंचते छन्दोभिरेवा-
त्मानं छादयित्वाग्निमुपचरत्यात्मनोहिंँसायै देवनिधिर्वा एषनिधीयते यदग्निः
(१) अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति नवा प्रति प्रजानात्युखामाक्राम-
त्यात्मानमेवाधिपांकुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येतिं नैर्ऋत्युखायदाक्रा-
मेन्निर्ऋत्या आत्मानमपिदध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुपदधाति गुप्त्या ॥३४२॥

अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत् (२) प्रजापतिर्वा अथर्वा-
ग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थान्येतꣳ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधी-
चो अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मा-
मुष्मिन्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चि-
ते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्य (३) अभ्यारोहति शरीरं वा एत-
द्यजमानः सꣳस्कुरुते यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳ-
स्कृत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नावद्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वान-
र्यर्चा पुरीषमुपदधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव
वैश्वानरं चिनुत एषा वा अग्नेः (४) प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुव-
मवरुन्धे—१०) [अग्निस्तत्सꣳस्कृत्याग्नेर्दश च] ॥ ६ ॥ अग्नेर्वै

दीक्षयां देवाविराजमाप्नुवन्तिस्त्रोरात्रीर्दीक्षितः स्यात्रिपदाविराड्विराजमाप्नोति
षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात्षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति दश-
रात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादशरात्रीर्दीक्षितःस्याद्द्वाद-
शमासाः संवत्सरःसंवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति त्रयोदशरात्रीर्दीक्षितःस्यात्त्र-
योदश (१) मासाः संवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति पंचदशरात्री-
र्दीक्षितः स्यात्पंचदश वा अर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः संवत्सरआप्यते संव-
त्सरोविराड्विराजमाप्नोति सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादशमासाः पंचर्तवः
ससंवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोति चतुर्विंशतिꣳ रात्रीर्दीक्षितः स्याच्च-
तुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजमाप्नोतित्रिꣳशतꣳरात्रीर्दी-
क्षितः स्यात् (२) त्रिꣳशदक्षरा विराड्विराजमाप्नोतिमासं दीक्षितः स्याद्योमा-

सःससंवत्सरः संवत्सरोविराड्विराजंमाप्नोति चतुरोमासोदीक्षितः स्याच्चतुरोवा एतं मासोवसंवोबिभरुस्ते पृथिवीमाजंयन्गायत्रीं छन्दोष्टौ रुदास्तेन्तरिक्षमाजं-यन्त्रिष्टुभंछन्दोद्वादशादित्यास्ते दिवमाजंयन्जगतींछन्दस्ततोवै ते (३) व्यावृ-तंमगच्छन्छ्रैष्ठ्यं देवानां तस्माद्द्वादश मासोभूत्वाग्निं चिन्वीत द्वादशमासाः संव-त्सरः संवत्सरोग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टकाआप्तेष्टकमेनंचिनुते थोव्यावृत-मेव गच्छति श्रैष्ठ्यं समानानां—२८) [त्रयोदशस्यात्तेष्टाविंशतिश्च]

॥ ७ ॥ सुवर्गाय वा एषलोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहेत्सुवर्गा-ल्लोकाद्यजमानोहीयेत पृथिवीमाक्रमिषं प्राणोमा माहासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजामा माहासीद्दिवमाक्रमिषं सुवरगन्मेत्याहैषवा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनं-मन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसंमितां मिनुयात् (१)

कनीयाश्सं यज्ञक्रतुमुपैयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजास्याद्वेदिंसंमितांमिनोति
ज्यायाश्सममेव यज्ञक्रतुमुपैति नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं
चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः सहस्रंसंमितोवा अयंलोकइममेव लोकमभिजयति
द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा अन्तरिक्षमंतरिक्षमेवाभि-
जयति त्रिषाहस्रंचिन्वीत तृतीयंचिन्वानः (२) त्रिषाहस्रोवा असौलोको-
मुमेव लोकमभिजयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानोगायत्रियै वेमंलोक-
मभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवांतरिक्षमभ्यारोहति
ग्रीवदघ्नंचिन्वीत तृतीयं चिन्वानाजगत्यैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निंचित्वा-
रामामुपैयादयोनौ रेतोधास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्यस्त्रियम् (३)
उपैयान्न तृतीयं चित्वा कां च नो पैयाद्रेतोवा एतन्निवर्त्तेयदग्निं चिनुते यदु-

पेयाद्रेतसाऽव्यृध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं तद्यन्नोपेयादिति यद्वैनः सिचावुप-
दधाति ते एव यजमानस्य रेतोबिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोस्कंदाय त्रीणि वाव
रेतांसि पिता पुत्रः पौत्रः (४) यद्वे रेतः सिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिंद्या-
त्तिस्रउप दधाति रेतसः संतत्याइयं वाव प्रथमारेतः सिग्वाग्वा इयं तस्मात्प-
श्यन्तीमां पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षंद्वितीया प्राणोवा अन्तरिक्षं तस्मान्ना-
न्तरिक्षं पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौतस्मात्पश्यन्त्यमूं पश्यन्ति
चक्षुर्यजुषेमांच (५) अमूं चोपदधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां ६ या
अथो प्राणानामिष्टोयज्ञोभृगुभिराशीर्दावसुभिस्तस्य तइष्टस्य वीतस्य द्रविणेह-
भक्षीयेत्याहस्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रापदाधाअछिद्रा उशि-
जः पदानुतक्षुः सोमोविश्वविन्नेता नेषद्बृहस्पतिरुक्थामदानिशंसिषदित्याहै-

तद्वै (६) अग्नेरुक्थं तेनैवैनमनुंश॰ सति—७) [मिनुयाच्चिन्वानः स्त्रियं
पौत्रंश्चवैसप्तचं] ॥ ८ ॥ सूयते वा एषोंग्नीनां यदुखायां भ्रियते यदुधः
सादयेद्गर्भाः प्रपादुकास्युरथो यथांसवात्प्रत्यवरोहंति तादृगेव तदांसन्दीसा-
दयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भोवा एषयदुख्यो-
योनिः शिक्यं यच्छिक्यांदुखान्निरूहेद्योनेर्गर्भं नहंण्यात्पडुद्यामं॰शिक्यं भवति
षोढा विहितोवै (१) पुरुषआत्मा च शिरंश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनांबिभर्ति
प्रजापतिर्वा एषयदग्निस्तस्योखा चोलूखलं चस्तनौतावंस्य प्रजाउपजीवन्ति
यदुखां चोलूखलं चोप दधाति ताभ्यामेवयजंमानो मुष्मिँल्लोकेग्निन्दुहे संव-
त्सरोवा एषयदग्निस्तस्यं त्रेधा विहिता इष्टकाः प्राजापत्यावैष्णवीः (२)
वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्यं प्राजापत्या यदुख्यं बिभर्ति प्राजापत्याएव तदु-

पधत्ते यत्समिधं आदधातिवैष्णवावै वनस्पतयोवैष्णवीरेव तदुपधत्ते यविष्ट-
काभिरग्निं चिनोतीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुपधत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृ-
दग्निरिति तं वा एतं यजमानएव चिन्वीत यदस्या न्यः (३) चिनुयात्तं
दक्षिणाभिर्नराधयेदग्निमस्य वृंजीत योस्याग्निं चिनुयात्तं दक्षिणाभीराधयेद-
ग्निमेव तत्स्पृणोति—२०) [वैवैष्णवीरन्योविं॰ शतिश्च] ॥ १ ॥
प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण
दक्षिणं पक्षं वर्षाभिः पुच्छ॰ शरदोत्तरं पक्ष॰ हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणावा अस्य
तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण दक्षिणं पक्षं पशुभिः पुच्छं विशोत्तरं पक्षमाशया
मध्यं यएवं विद्वानग्निं चिनुतऋतुभिरेवैनं चिनुतेथो एतदेव सर्वमव (१)
रुन्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्यन्न॰ रोचत इयं वाव प्रथमा चितिरोष-

षयोवनस्पतंयः पुरींषमन्तरिंक्षं द्वितीयावया१॑स्त्रिपुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि
पुरींषं यज्ञश्चंतुर्थी दक्षिंणा पुरींषं यजंमानः पंचमी प्रजापुरींषं यत्रिचिंतीकं
चिन्वीत यज्ञं दक्षिंणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पंचचितीकश्चेतव्यं एत-
देव सर्व१॑स्पृणोति यत्तिस्रश्चितंयः (२) त्रिवृध्दाग्निर्यद्वांद्विपाद्यजंमानः प्रति-
ष्ठित्यै पंचचितंयोभवन्ति पाङ्क्तः पुरुंष आत्मानंमेव स्पृंणोति पंचचितंयोभ-
वन्ति पंचभिः पुरींषैरभ्यूंहति दश संपंद्यन्ते दशांक्षरावै पुरुंषोयावानेव पुरुं-
षस्त१॑स्पृंणोत्यथो दशांक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतिंष्ठति संवत्स-
रोवै षष्ठीचितिरृतवः पुरींषं (३) षड्चितंयोभवन्ति षट् पुरींषाणि द्वादंश-
संपंद्यन्ते द्वादंश मासाः संवत्सरः संवत्सरएव प्रतितिष्ठति—१५) [अव-
चितंयःपुरींषंपंचदशाच] ॥ १० ॥ रोहिंतोधूम्ररोंहितः कर्कन्धुरोंहितस्ते

प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेतावशाः सौर्योमैत्राबार्हस्पत्या धूम्रलंलामास्तूपराः—२६) [रोहितःषड्विंशतिः] ॥ ११ ॥

पृश्निस्तिरश्चीनंपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णीबलक्षीताः सारस्वत्यः पृषतीस्थूलपृषतीक्षुद्रपृषतीता वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रोरोहिणीर्वशा मैत्रियऐंद्राबार्हस्पत्या अरुणलंलामा स्तूपराः—२६) [पृश्निःषड्विंशतिः] ॥ १२ ॥

शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्तऐंद्रवायवाः शितिरंध्रोन्यतः शितिरंध्रः समन्तशितिरंध्रस्ते मैत्रावरुणाः शुद्धवालः सर्वशुद्धवालोमणिवालस्त आश्विनास्तिस्रः शिल्पा वशा वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्येनीः परमेष्ठिने सोमापौष्णाः श्यामलंलामास्तूपराः—२५)

[शितिबाहुः पंचविंशतिः] ॥ १३ ॥ उन्नतऋषभोवामनस्तऐन्द्रावरुणाः
शितिककुच्छितिपृष्ठः शितिभसत्तऐंद्राबार्हस्पत्याः शिति पाच्छित्योष्ठःशिति-
भ्रुस्तऐंद्रावैष्णवास्तिस्रः सिध्मावशावैश्वकर्मण्यस्तिस्रो धात्रेपृषोदराऐन्द्रा-
पौष्णाः श्येतंललामास्तूपराः—२५) [उन्नतः पंचविंशतिः] ॥ १४ ॥
कर्णास्त्रयोयामाः सौम्यास्त्रयश्वितिंगाअग्नये यविष्ठायत्र योनकुलास्तिस्रोरोहि-
णीरूयव्यस्तावसूनां तिस्रोरुणादित्यौह्यस्तारुद्राणां सोमैंद्राबभ्रुललामास्तू-
पराः—२३) [कर्णास्त्रयोविंशतिः] ॥ १५ ॥ शुंठास्त्रयोवैष्णवा
अधीलोधकर्णास्त्रयोविष्णवउरुक्रमाय लप्सुदिनस्त्रयोविष्णवउरुगायाय पंचा-
वीस्तिस्रआदित्यानां त्रिवत्सास्तिस्रोंगिरसामैंद्रावैष्णवा गौरललामास्तूपु-
राः—२०) [शुंठाविंशतिः] ॥ १६ ॥ इंद्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा

इंद्रायाधिराजाय त्रयः शितिं ककुद इंद्रायस्वराज्ञे त्रयः शितिंभसदस्तिस्रस्तुर्यौह्यः साध्यानां तिस्रः पष्ठौह्योविश्वेषां देवानांमाग्नेन्द्राः कृष्णललामास्तूपराः—२२) [इंद्रायद्वाविꣳशतिः] ॥ १७ ॥ अदित्यै त्रयोरोहितैताईंद्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै त्रयोरुणैतास्तिस्रो धेनवोराकायै त्रयोनड्वाहः सिनीवाल्याआग्नावैष्णवारोहितललामास्तूपराः—१८) [अदित्याअष्टादश] ॥ १८ ॥ सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारंगाः पार्जन्यानभोरूपास्तिस्रोजामल्हाईंद्राण्यै तिस्रोमेष्यआदित्याद्यावापृथिव्यामालंगास्तूपराः—१९) [सौम्याएकान्नविꣳशतिः] ॥ १९ ॥ वारुणास्त्रयः कृष्णललामावरुणायराज्ञे त्रयोरोहितललामावरुणाय रिशादसेत्रयोरुणललामाः शिल्पास्त्रयोवैश्वदेवास्त्रयः पृश्नयःसर्वदेवत्याऐंद्रासूराःश्येतललामास्तू-

पुराः—२०) [वारुणाविं॑शतिः] ॥२०॥ सोमा॑य स्वराज्ञे नोवाहावंन-
ड्वाहाविंद्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टाराविंद्राग्निभ्यां बलादाभ्यां॑सीरवाहावंवीद्वे-
धेनू भौमीदिग्भ्योवडबेद्वेधेनूभौमीवैराजीपुरुषीद्वेधेनूभौमी वायवंआरो हणवा
हावंनड्वाहौ वारुणी कृष्णेवशे अंराड्यौदिव्यावृषभौ परिमरौ—३४) [सो-
मायचतुंस्त्रिं॑शत्] ॥ २१ ॥ एकांदश प्रातर्गव्याः पशव आलभ्यन्ते
छगलःकल्माषः किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नवश्वेतावशा अंनूबं-
ध्यांभवन्त्याग्नेयऐन्द्राग्नआंश्विनस्ते विंशालयूपंआलंभ्यन्ते—२५) [एका-
दशपंचविं॑शतिः] ॥ २२ ॥ पिशंगास्त्रयोवासन्ताः सारङ्गास्त्रयोग्रैष्माः
पृषन्तस्त्रयोवार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयोहैमन्तिकाअवलि-
प्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सरायनिवंक्षसः—२०) [पिशङ्गाविं॑शतिः] ॥२३॥

हिरंण्यवर्णा (२२२) अपां (२१७) भूतेष्टका (११८) सजूः (२३२) संवत्सरं (१५४) प्रजापतिं (२१०) रग्नेः (१७८) सुवर्गायं (३०७) सूयते (१७०) प्रजापती (१) रोहितः (२६) पृश्निः (२६) शितिबाहु (२५ रुन्नतः (२५) कर्णाः (२३) शुंठाः (२०) इंद्राया (२२) दित्यै (१८) सौम्या (११) वारुणाः (२०) सोमायै (३४) कांदश (२५) पिशंगा (२०) स्त्रयोविंशतिः (२४३६) इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥

ॐम् योवा अयंथादेवतमग्निं चिंनुतआदेवतांभ्योवृश्च्यते पापीयान् भवति योयंथादेवतं न देवतांभ्य आवृंश्च्यते वसीयान् भवत्याग्नेय्या गांयत्रिया प्रथमां चितिंमभिमृंशेत्त्रिष्टुभा द्वितीयां जगंत्या तृतीयांमनुष्टुभा चतुर्थीं पंक्त्या पंचमीं

यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान्भवतीडायै वा एषा विभक्तिः पशवइडा पशुभिरेनम् (१) चिनुते यो वै प्रजापतये प्रति प्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिणस्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपं प्राजापत्योऽश्वः साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छत्येतद्वा अह्नो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदह्नः (२) रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति मधव्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेऽश्वमवघ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षादृध्नोति — ४८)

[एनमेतदह्नोऽष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥ त्वामग्ने वृषभं चेकितानं

पुनर्युवानं जनयन्नुपागाम् । अश्मूरिणोगार्हपत्यानिसन्तु तिग्मेन नोब्र-
ह्मणा सꣳशिंशाधि । पशवोवा एते यदिष्टकाश्चित्यां चित्यामृषभमुपदधाति
मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय तस्माद्यूथेयूथऋषभः । संवत्सरस्य
प्रतिमांयां त्वारात्र्युपासंते । प्रजाꣳसुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत् ।
प्राजापत्याम् (१) एतामुपदधातीयं वा वैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं
क्रियते तदेवैतया वरुन्धएषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानोमुष्मि-
न्लोकेग्निं दुहे येन देवाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्येनादित्यावसवोयेन रुद्राः । येनां-
गिरसोमहिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति । सुवर्गाय वा एषलोकाय (२)
चीयते यदग्निर्येन देवाज्योतिषोर्ध्वाउदायन्नित्युख्यꣳ समिन्धइष्टकाएवैताउप-
धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतो-

तेयेभिमातिषाहे । शतं योनः शरदोअजीतानिंद्रोनेषदति दुरितानिविश्वा । ये चत्वारः पथयोदेवयानांअन्तराद्यावापृथिवी वियन्ति । तेषां यो अज्यानिमजीतिमावहात्तस्मै नोदेवाः (३) परिदत्ते हसर्वे । ग्रीष्मोहेमन्तउतनोवसंतः शरद्वर्षाः सुवितं नोअस्तु । तेषांमृतूनाᳪंशतशारदानां निवातएंषामभये स्याम । इद्वुत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुतावृहन्नमः । तेषांवयᳪंसुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीताअहताःस्याम । भद्रान्नः श्रेयः समनैष्टदेवास्त्वया वसेन समशीमहित्वा । सनोमयोभूः पितो (४) आविशस्व शंतोकाय तनुवे स्योनः । अज्यानीरेता उपदधात्येतावै देवताअपराजितास्ताएव प्रविशति नैव जीयते ब्रह्मवादिनोवदन्ति यदर्धमासामासांऋतवः संवत्सर ओषधीः पचंत्यथ कस्मादन्याभ्योदेवताभ्यआग्रयणं निरुप्यतइत्येताहि तद्दे-

वतो उदजयन्यदृतुभ्योनिर्वपेद्देवताभ्यः समदंदध्यादाग्रयणं (५) निरुप्यैता-
आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरं प्रीणाति नदेवताभ्यः समदं
दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्टदेवाइत्याह हुताद्याययजमानस्यापराभावा-
य—२५) [प्राजापत्यांलोकायदेवाः पितो आग्रयणंपंचविंशतिश्च] ॥२॥
इंद्रस्य वज्रोसि वार्त्रघ्नस्तनूपानः प्रतिस्पशः । योनः पुरस्ताद्दक्षिणतः
पश्चादुत्तरतोघायुरभिदासत्येतंसोश्मानमृच्छतु । देवासुराः संयत्ताआस-
न्तेसुरादिग्भ्यआबाधन्त तान्देवाइष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुप
दधातीष्वा चैव तद्वज्रेण च यजमानोभ्रातृव्यानपनुदते दिक्षूप (१)
दधाति देवपुराएवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेग्नाविष्णूसजोषसे मावर्धंतु वां गिरः ।
द्युम्नैर्वाजेभिरागतम् । ब्रह्मवादिनोवदंति यन्न देवतायै जुह्वत्यथ किंदेवत्या

वसोर्धारेत्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसो-
र्धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम् (२) एवाहुतिमाय-
तनवतीं करोति यत्कामएनां जुहोति तदेवावरुन्धे रुद्रोवा एषयदग्निस्तस्यैते
तनुवौ घोरान्या शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरातनूस्तां तेन
शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति योवै
वसोर्धारायै (३) प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्र-
ह्मौदनं पचेत्तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरोयद्ब्राह्मणएषा
खलु वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवां प्रतिष्ठापयति चत-
स्रोधेनूर्दद्यात्ताभिरेव यजमानोमुष्मिँल्लोकेग्निं दुहे—४६) [उपैतांधारायैष-
ट्चत्वारि॰शच] ॥ ३ ॥ चित्तिंजुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्यावैना-

मैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी नैनं चिक्यानं भ्रातृव्योदभ्नोत्यथो देवताएवावरुन्धेग्ने तम-
घेति पंक्त्या जुहोति पंक्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सप्त ते अग्ने समिधः सप्त
जिह्वाइत्याह होत्राएवावरुन्धेग्निर्देवेभ्योपाक्रामद्भागधेयम् (१) इच्छमानस्त-
स्माएतद्भागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि खलु वा एषजातोयर्हि
सर्वश्चितोजातायैवास्माअन्नमपि दधाति सएनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भ-
वति ब्रह्मवादिनोवदंति यदेषगार्हपत्यश्चीयतेथ क्वास्याहवनीयइत्यसावादित्य
इति ब्रूयादेतस्मिन्हि सर्वाभ्योदेवताभ्योजुह्वति (२) यएवं विद्वानग्निं चिनुते
साक्षादेव देवताऋभ्नोत्यग्नेयशास्विन्यशसे ममर्पयेंद्रावतीमपचितीमिहावह ।
अयं मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमःश्लोकोअस्तु । भद्रं पश्यंतउप-
सेदुरग्रे तपोदीक्षामृषयः सुवर्विदः । ततः क्षत्रं बलमोजश्चजातं तदस्मै देवा-

अभिसंनमंतु । धाता विधाता परमा (३) उतसंदृक् प्रजापतिः परमेष्ठी
विराजा । स्तोमाश्छंदांसि निविदोंमआहुरेतस्मै राष्ट्रमभि संनमाम । अभ्या-
वर्तध्वमुपमेतंसाकमयंशास्ताधिपतिर्वोअस्तु । अस्य विज्ञानमनुसंरभध्व-
मिमं पश्चादनुजीवाथ सर्वे । राष्ट्रभृतंएताउपदधात्येषा वा अग्नेश्चितीराष्ट्रभृत्त-
यैवास्मिन्राष्ट्रं दधाति (४) राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं भ्रंशते—७)
[भागधेयंजुहोतिपरमादधातिसप्तच] ॥ ४ ॥ यथा वै पुत्रोजातोम्रिय-
तंएवं वा एषम्रियते यस्याग्निरुख्यंउद्वायति यं निर्मथ्यं कुर्याद्विच्छिंद्याद्भ्रातृव्य-
मस्मै जनयेत्सएव पुनः परीध्यस्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति
तमोवाएतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यंउद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा
धेनुर्दक्षिणा तमसा (१) एवतमोमृत्युमपहते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वैहि-

रण्यं ज्योतिषैव तमोपहतेथो तेजोवै हिरण्यं तेजएवात्मं धत्ते सुवर्न
घर्मस्वाहा सुवर्नार्कस्वाहा सुवर्न शुक्रः स्वाहा सुवर्न ज्योतिः स्वाहा
सुवर्न सूर्यः स्वाहार्कोवा एषयदग्निरसावादित्यः (२) अश्वमेधोयदे-
ताआहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतीꣳषि संदधात्येषह त्वा अर्काश्वमेधी-
यस्यैतदमौ क्रियतआपोवा इदमग्रेसलिलमासीत्सएतां प्रजापतिः प्रथमां
चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुपत्वायानीति नेहलो-
कोस्तीति (३) अब्रवीत्सएतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदंतरिक्ष-
मभवत्सयज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुपत्वायानीति नेह लोकोस्तीत्यब्रवीत्सविश्व-
कर्माणमब्रवीदुपत्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवीत्तं दिश्या-
भिरुपैत्ताउपाधत्त तादिशः (४) अभवन्त्सपरमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुपत्वा-

या॒नीति॒ नेह लो॒कोऽस्तीत्यं॑ब्रवी॒त्सवि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒-
नीति॒ नेह लो॒कोऽस्तीत्यं॑ब्रू॒ता॒ꣳसए॒तांतृ॒तीयां॒ चितिं॑मपश्य॒न्तामुपा॑धत्त त॒दसावे॑-
भव॒त्सआ॑दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑त्वा (५) आया॒नीति॒ नेह लो॒कोऽस्ती-
त्यं॑ब्रवी॒त्सवि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑वा॒माया॒नीति॒ नेह लो॒कोऽस्तीत्यं॑-
ब्रू॒ता॒ꣳसप॑रमे॒ष्ठिनं॑मब्रवी॒दुप॒त्वाया॒नीति॒ केनं॑ मो॒पैष्यसीतिं॑ लोकं॑ पृ॒णयेत्यं॑ब्र-
वी॒त्तं लोकं॑ पृ॒णयो॒पैत्तस्मा॒दयातयाम्नी लोकं॑ पृ॒णायातयाम॒ह्यसौ (६)
आ॒दि॒त्यस्ताॄन्प॑र्यो॒ब्रुव॒न्नुप॑व॒आया॒मेति॒ केनं॑ नउ॒पैष्य॒थेतिं॑ भू॒म्नेत्यं॑ब्रु॒व॒न्ता-
न्द्वाभ्यां॒ चिती॑भ्यामु॒पाय॒न्त्सपं॑चचितीकः॒ समं॑पद्यत॒ यए॒वं वि॒द्वाना॒ग्निं चिं॑नु॒ते
भूया॑ने॒व भं॑वत्य॒भीमान्लो॒का॒ञ्जयति वि॒दुरे॑नं दे॒वाअथो॑ ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒ꣳ
सायु॑ज्यं गच्छति--४५)[तम॑सादि॒त्यै॒ति॒दिशं॑स्त्वा॒सौप॑चंचत्वारिꣳशच्च]॥५॥

वयोवा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमार्छेत्संवत्सरं व्रतं चरेत्संवत्सरꣳहि व्रतं नातिपशुर्वा एषयदग्निर्हिनस्ति खलु वै तं पशुर्यएनं पुरस्तात्प्रत्यंचमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राङुपचर्यआत्मनोहिꣳसायै तेजोसि तेजोमे यच्छपृथिवीं यच्छ (१) पृथिव्यैमापाहिज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छांतरिक्षं यच्छांतरिक्षान्मापाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवोमा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोकाविधृतायदेताउपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृण्णाउपधाय हिरण्येष्टकाउपदधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णाज्योतिर्हिरण्यं यत्स्वयमातृण्णाउपधाय (२) हिरण्येष्टकाउपदधाती मानेवैताभिर्लोकाञ्ज्योतिष्मतः कुरुतेथो एताभिरेवास्माइमे लोकाः प्रभांति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचउद्यतोदिवमातन्वंति रश्मिभिः । ताभिः सर्वाभीरुचे जनाय नस्कृधि ।

यावोंदेवाः सूर्ये रुचोगोष्वश्वेषु यारुचः । इंद्राग्नीताभिः सर्वाभीरुचं नोधत्त बृह-
स्पते । रुचं नोधेहि (३) ब्राह्मणेषु रुचꣳराजंसु नस्कृधि । रुचं विश्येषु शूद्रेषु
मयि धेहि रुचारुचं । द्वेधा वा अग्निं चिंक्या नस्य यशंइंद्रियं गंच्छत्यग्निं
वाचितमीजानं वा यदेताआहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यशंइंद्रियंधत्तईश्वरोवा एष-
आर्तिमार्तोर्योंऽग्निं चिन्वन्नंधिक्रामंति तत्त्वायामि ब्रह्मणा वंदंमानइति वारुण्यर्चा
(४) जुहुयाच्छांतिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनोहविष्कृतोवा एषयोंऽग्निं चिंनुते यथा
वैहविः स्कंदंत्येवं वा एषस्कंदति योंऽग्निं चित्वास्त्रियंमुपैति मैत्रावरुण्यामि-
क्षया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोस्कंदाय योवा अग्निमृतुस्था वेदर्तु-
ऋतुरस्मै कल्पमानएति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरोवा अग्निः (५) ऋतुस्था-
स्तस्य वसंतः शिरोग्रीष्मोदक्षिणः पक्षोवर्षाः पुच्छꣳशरदुत्तरः पक्षोहेमंतोम-

ह्यैपूर्वपक्षाश्चितयोपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टकाएषवा अग्निरृतुस्थायएवं वेदर्तुरृतुरस्मै कल्पमानएति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो-न्यधत्त ततोवै सज्यैष्ठ्यमगच्छद्यएवं विद्वानग्निं चिनुते (६) ज्यैष्ठ्यमेवग-च्छति—३)[यच्छोपधायधेह्यृचाग्निश्चिनुतेत्रीणिच]॥ ६ ॥ यदाकूतात्स-मसुस्रोध्दृदोवा मनसोवा संभृतं चक्षुषोवा। तमनुप्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजाये पुराणाः। एतꣳ सधस्थपरिते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वोअत्र तꣳ स्मजानीत परमेव्योमन्। जानीतादेनं परमे-व्योमन्देवाः सधस्थाविदरूपमस्य। यदागच्छात् (१) पथिभिर्देवयानैरि-ष्टापूर्ते कृणुतादाविरस्मै। संप्रच्यवध्वमनु संप्रयातामेपथोदेवयानान्कृणुध्वं। अस्मिन्त्सधःस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवायजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परि-

यिनो स्रुचा वेद्यो च बर्हिषो । ऋचेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । यदिष्टं यत्परादानं यद्दत्तं या च दक्षिणा । तत् (२) अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नोदधत् । येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । येनाग्ने दक्षिणायुक्ता यज्ञं वहंत्यृत्विजः । तेनेमं यज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे । येनाग्ने सुकृतः पथामधोर्धारा व्यानशुः । तेनेमंयज्ञं नोवह सुवर्देवेषु गंतवे (३) यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नोदधत्—१४) [आगच्छात्तद्दंतवेचतुर्दशच) ॥ ७ ॥

यास्ते अग्ने समिधोयानि धाम याजिह्वा जातवेदोयोअर्चिः । येते अग्ने मेडयोयइंदवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन् । उत्संनयज्ञोवा एषयदग्निः किंवाहैतस्य क्रियते किंवानयद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नंतरेत्यात्मनोवै तदंतरेति

यास्ते अग्ने समिधोयानि (१) धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचिति रग्निरेव तद्ग्निं चिनोति नाध्वर्युरात्मनोंतरेति चतस्र आशाः प्रचरन्त्वग्नयइमं नोयज्ञं नयतु प्रजानन् । घृतं पिन्वन्नजरꣳ सुवीरं ब्रह्म समिद्भवत्याहुतीनाम् । सुव-र्गाय वा एषलोकायोपधीयते यत्कूर्मश्चतस्रआशाः प्रचरन्त्वग्नयइत्याह (२) दिशएवैतेन प्रजानातीमं नोयज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभि-नीत्यै ब्रह्मसमिद्भवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्यद्ब्र-ह्मण्वत्योप दधाति ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एषय-दग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छंदाꣳसि रूपꣳ सर्वान्वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशून् छंदाꣳस्यवरुंधेथो प्रजाभ्यएवैनं पशुभ्यश्छंदोभ्योवरुध्यचि-नुते—१६) [यान्याहेष्टकानाꣳषोडशच] ॥ ८ ॥ मयिगृह्णाम्यग्रे

अग्निꣳ रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय । मयि प्रजां मयि वर्चोदधाम्य-
रिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः । योनोअग्निः पितरोहृत्स्वंतरमर्त्योमर्त्याꣳ आवि-
वेश । तमात्मन्परिगृह्णीमहे वयं मासोअस्माꣳ अवहाय परागात् । यदध्वर्यु-
रात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योस्य स्वोग्निस्तमपि (१) यजमानाय चिनु-
यादग्निं खलु वै पशवोनूपतिष्ठंते पक्रामुकाअस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे-
अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोपक्रामंति ब्रह्मवादिनोवदंति
यन्मृच्चापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयतइति यदद्भिः संयौति
(२) आपोवै सर्वा देवतादेवताभिरेवैनꣳ सꣳसृजति यन्मृदा चिनोतीयं वा
अग्निर्वैश्वानरोग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनोवदंति यन्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्ची-
यतेथ कस्मादग्निरुच्यतइति यच्छंदोभिश्चिनोत्यग्नयोवै छंदाꣳसि तस्मादग्निरुच्य-

तेथो इयं वा अग्निर्वैश्वानरोयत् (३) मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्ट-
काउपदधाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजोवै हिरण्यं तेजए-
वात्मन्धत्ते योवा अग्नि॰सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासुप्रजास्वन्नमत्ति सर्वादिशोभि-
जयति गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः
पंक्तिं मध्यएषवै (४) अग्निः सर्वतोमुखस्तं यएवं विद्वा॰श्चिनुते सर्वासुप्र-
जास्वन्नमत्ति सर्वादिशोभिजयत्यथो दिश्येव दिशं प्रवयति तस्माद्दिशि दिक्
प्रोता—२५) [अपिसंयौतियद्वैपंचविं॰शतिश्च] ॥ १ ॥ प्रजापतिर-
ग्निमसृजत सोस्मात्सृष्टः प्राङ्प्राद्रवत्तस्माअश्वं प्रत्यास्यत्सदक्षिणावर्तत तस्मै
वृष्णिं प्रत्यास्यत्सप्रत्यङ्ङावर्तत तस्माऋषभं प्रत्यास्यत्सउदङ्ङावर्तत तस्मै बस्तं
प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्यास्यद्यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वतएवैनं

(१) अवरुध्यं चिनुतएतावै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टकायत्पशुशीर्षाणि यत्प-
शुशीर्षाण्युप दधाति ताभिरेव यजमानोमुष्मिँल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवा-
स्माइमे लोकाः प्रभाँति मृदाभिलिप्योपदधाति मेध्यत्वायं पशुर्वा एषयदग्नि-
रन्नं पशवएवखलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोस्यान्नं (२)
स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युपदध्यात्कनीयएवास्यान्नं भवति यं कामयेत
समावदस्यान्नꣳ स्यादिति मध्यतस्तस्योपदध्यात्समावदेवास्यान्नं भवति यं का-
मयेत भूयोस्यान्नꣳ स्यादित्यंतेषु तस्य व्युदूह्योपदध्यादंततएवास्माअन्नमवरुन्धे
भूयोस्यान्नं भवति—३) [एनमन्नंभवति] ॥ १० ॥ स्तेगां दꣳष्ट्राभ्यां
मंडूकान्जंभ्यैभिरादकांखादेनोर्जꣳ सꣳसूदेनारण्यं जांबीलेन मृदं बत्स्वैभिः
शर्कराभिरवकामवकाभिःशर्करामुत्सादेनं जिह्वामवक्रंदेन तालुꣳसरस्वतीं

जिह्वाग्रेण—२२) [स्तेगांद्वाविं॰शतिः] ॥ ११ ॥ वाज॰ हनूभ्यामपआस्येनादित्यान्छमश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन सदुत्तरेणांतरेणानूकाशं प्रकाशेनबाह्य॰ स्तनयित्नुं निर्बाधेन सूर्याग्नी चक्षुभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिं मस्तिष्केण बलं मज्जभिः—२५) [वाजंपंचविं॰शतिः] ॥ १२ ॥

कूर्मान्छफैरच्छलाभिः कपिंजलान्सामकुष्ठिकाभिर्जवं जंघाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयं प्रचालाभ्यां गृहोपपक्षाभ्यामश्विनाव॰सांभ्यामदितिं॰ शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जाल्मकेनशीर्ष्णा—२३) [कूर्मांत्रयोविं॰शतिः] ॥ १३ ॥ योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तं मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनांतरां मशकान्केशैरिंद्र॰ स्वपसा वहेन बृहस्पति॰ शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः—२१) [योक्त्रमेकविं॰शतिः]

॥ १४ ॥ मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिंद्राग्नी शिखंडाभ्यामिंद्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिंद्राविष्णू अष्ठीवद्भ्यां॰ सवितारं पुच्छेन गंधर्वान्छेपेनाप्सरसोमु-
ष्काभ्यां पवमानं पायुना पवित्रं पोत्राभ्यामाक्रमण॰ स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं
कुष्ठाभ्यां—२२) [मित्रावरुणौद्वाविं॰शतिः] ॥ १५ ॥ इंद्रस्य
क्रोडोदित्यै पाजस्यंदिशांजत्रवोजीमूतान्हृदयौपशाभ्यामंतरिक्षं पुरितता नभ-
उदर्यैणेंद्राणी प्लीह्ना वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरं
भस्मना—२१) [इंद्रस्यद्वाविं॰शतिः] ॥ १६ ॥ पूष्णोवनिष्ठुरंधा-
हेस्थूरगुदा सर्पान् गुदाभिर्ऋतून्पृष्टीभिर्दिवं पृष्ठेन वसूनांप्रथमा कीकसा रुद्राणां
द्वितीयादित्यानांतृतीयांगिरसां चतुर्थीसाध्यानां पंचमी विश्वेषां देवानां॰
षष्ठी [पूष्णाश्वतुर्विं॰शतिः]॥ १७ ॥ ओजोग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभि-

रिंद्र॑ स्वप॑सा वहे॑न रु॒द्रस्य॑ विच॒लस्कं॒धो॑होरा॒त्रयो॑र्द्वि॒तीयो॑र्धमा॒साना॑ तृ॒तीयो॑मा॒सां च॑तु॒र्थऋ॒तू॒नां पँ॑च॒मः सँ॑वत्स॒रस्य॑ ष॒ष्ठः—२०) [ओजो॑वि॑ँश॒तिः] ॥ १८ ॥ आ॒नं॒दं नं॒दथु॑ना का॒मं प्रत्या॒साभ्यां॑ भ॒य॑ँशिंती॒मभ्यां॑ प्र॒शिषं॑ प्रशा॒साभ्या॑ँ सू॒र्याचं॒द्रम॑सौ॒ वृ॒क्याभ्या॑ँ श्यामशब॒लौ मतं॑स्नाभ्यां॒ व्युष्टि॑ँ रू॒पेण॒ निर्मु॑क्ति॒मरू॒पेण—१६) [आ॒नं॒द॑ँ षोडश] ॥ १९ ॥ अहं॑र्मा॒ँसेन॒ रात्रिं॒ पीवं॑सा॒ पोयू॒षेणं घृ॒त॑ँ रसे॒न॒ श्यांव॑सया दू॒षीका॑भिर्ह्रादु॒नि॒मश्रु॑भि॒ः पृष्वा॒न्दिवं॑ँ रू॒पेण॒ नक्ष॑त्राणि॒ प्रति॑रूपेण पृ॒थि॒वीं चर्म॑णा छ॒वीं छ॒व्यो॑पाकं॑ताय॒ स्वाहा लब्धा॑य॒ स्वाहा॑ हु॒ता॑य॒ स्वाहा॑—२८) [अहं॑र॒ष्टावि॑ँ॒शतिः] ॥ २० ॥ अ॒ग्नेः पं॑क्ष॒तिः सर॑स्वत्यै॒ निपं॑क्षति॒ः सोमं॑स्य तृ॒तीया॒पां च॑तु॒र्थ्यो॑षधीनां पंच॒मी सँ॑वत्स॒रस्य॑ ष॒ष्ठी म॒रुतां॑ँ सप्त॒मी बृ॒ह॒स्पते॑रष्ट॒मी

मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमींद्रस्यैकादशी विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावा
पृथिव्योः पार्श्वं यमस्यपाटूरः—२१) [अग्नेरेकान्नत्रिꣳशत्] ॥२१॥
वायोः पंक्षतिः सरस्वतोनिपंक्षतिश्चंद्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां चतुर्थी सवितुः
पंचमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणाꣳसप्तम्यर्यम्णोष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमींद्राण्या
एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै पाटूरः—२८) [वायो-
रष्टाविꣳशतिः] ॥२२॥ पंथामनूवृग्भ्याꣳसंततिꣳस्नावन्याभ्याꣳशुका-
न्पित्तेन हरिमाणं यक्रा श्लीक्ष्णान्पापवातेन कूश्मान्छकंभिः शवर्तानूवध्येन
शुनोविशसनेन सर्पान्लोहितगंधेन वयाꣳसि पक्वगंधेन पिपीलिकाः प्रशा-
देन—२२) [पंथांद्वाविꣳशतिः] ॥ २३ ॥ क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वै-
र्देवैर्यज्ञियैः संविदानः । सनोनय सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयꣳस्वधया

मदेम—१८) [क्रमैरष्टादश] ॥ २४ ॥ द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थ-मात्मांतरिक्षꣳ समुद्रोयोनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चंद्रमाः श्रोत्रं मासाश्चार्ध-मासाश्चपर्वाण्यृतवोंगानि संवत्सरोमहिमा—२५) [द्यौःपंचविꣳशतिः]॥२५॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यस्मिन्नग्निः सतेलोक-स्तंजेष्यस्यथावजिघ्र वायुः पशुरासीत्तेयजंत सएतंलो मजयद्यस्मिन्वायुः सतेलोकस्तस्मात्वांतरेष्यामि यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजंत सएतंलोकमजयद्यस्मिन् (१) आदित्यः सतेलोकस्तंजेष्यसि यद्यवजि-घ्रासि—८) [यस्मिन्नष्टौच] ॥ २६ ॥ य (१४८) स्त्वा (२७५) मिंद्रस्य (११६) चित्तिं (२०७) यथा (३४५) वयो (३०३) य (१६४) द्या (१६६) मयि (२२५) प्रजापति (१५०) स्तेगान् (२२)

वार्जं (२५) कूर्मान् (२३) योक्त्रं (२१) मित्रावरुणा (२२) विंद्रस्य (२२) पूष्ण (२४) ओजं (२०) आनंद (१६) महं (२८) रुमे (२१) वायोः (२८) पंथां (२२) क्रमै (१८) द्यौं (२५) रुश्मिः (५८) षड्विंꣳशतिः (२५८२) इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डे सप्तमः प्रपाठकः ॥ सावित्राणि (३०८१) विष्णुंमुखा (३११५) उत्सन्नयज्ञो (२४७७) देवासुरा (२१०६) यदेकेन (२७२७) हिरण्यवर्णा (२४३६) योवां (२५८२) सप्त ॥ ७ ॥ (११४०४) इति तैत्तिरीयसंहितायां पंचमकाण्डः समाप्तः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ओं ॥ प्राचीनंवꣳशं करोति देवमनुष्यादिशो-व्यंभजंत प्राचींन्देवादक्षिणा पितरः प्रतीचींम्मनुष्यांउदींचीꣳरुद्रायत्प्राचीनं-

वङ्शङ्करोति देवलोकमेव तद्यजमानउपावर्तते परिश्रयत्यंतर्हितोहि देवलोकोमनुष्यलोकान्नास्माल्लोकात्स्वेतव्यमिवेत्याहुः कोहितद्वेदयद्यमुष्मिन्लोके-स्तिवानवेति दिक्ष्वतीकाशान्करोति (१) उभयोर्लोकयोरभिजित्यै केश-श्मश्रुवपते नखानि निकृंतते मृतावा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रुमृतामेव त्वचममेध्यामपहत्य यज्ञियोभूत्वा मेधमुपैत्यंगिरसः सुवर्गं लोकं यन्तोप्सु-दीक्षातपसीप्रावेशयन्नप्सु स्नाति साक्षादेव दीक्षातपसी अवरुन्धे तीर्थे स्नाति तीर्थे हि तेतां प्रावेशयन्तीर्थे स्नाति (२) तीर्थमेव समानानां भवत्यपो-श्नात्यंतरतएव मेध्योभवति वाससा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोम-मेषदेवतामुपैति योदीक्षते सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहीत्याह स्वामेव देवतामुपैत्यथो आशिषमेवैतामाशास्तेग्नेस्तूषाधानं वायोर्वातपानं पितृणां

नीविरोषधीनां प्रघातः (३) आदित्यानां प्राचीनतानोविश्वेषान्देवानामो-
तुर्नक्षत्राणामतीकाशास्तद्वा एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासोयद्वासंसा दीक्षयंति सर्वाभि-
रेवैनन्देवताभिर्दीक्षयति बहिः प्राणोवै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोश्नाति सप्राण
एव दीक्षतआशितोभवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह मेधमुपैति घृतंदेवानां-
मस्तु पितृणां निष्पक्कम्मनुष्याणां तद्वै (४) एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्न-
वनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वाएव देवताः प्रीणाति प्रच्युतोवा एषोस्माल्लोकादगतोदेव-
लोकं योदीक्षितोन्तरेव नवनीतं तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या
इन्द्रोवृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्क्ते चक्षुरेव भ्रातृव्यस्य
वृङ्क्ते दक्षिणम्पूर्वमाङ्क्ते (५) सव्यꣳहि पूर्वं मनुष्याआंजते ननिधावतेनीवहि
मनुष्याधावन्ते पञ्चकृत्वआङ्क्ते पञ्चाक्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धे परि-

मितमाङ्के पंरिमित ँहि मंनुष्यांआंजते सतूंलयाङ्केपंतूलया हि मंनुष्यांआंजते
व्यावृंत्त्यै यदपंतूलयांजीत वज्रंइवस्यात्सतूंलयाङ्कें मित्रत्वायं (६) इन्द्रोवृंत्र-
मंहन्त्सो १ पों १ भ्यँ म्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियं ँ सदेंवमासीत्तदपोदंक्रा-
मत्ते दर्भाअंभवन्यद्दर्भपुंजीलैः पवयंति याएव मेध्यायज्ञियाः सदेंवाआपस्ता-
भिरेवैनं पवयति द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यांमेवैनं पवयति त्रिभिः पंवयति
त्रयंइमे लोकाएभिरेवैनं लोकैः पंवयति पञ्चभिः (७) पवयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञायैवैनं पवयति षड्भिः पंवयति षड्वा ऋतवंऋतुभिरेवैनं पवयति
सप्तभिः पवयति सप्त छन्दांँसि छन्दोंभिरेवैनं पवयति नवभिः पवयति नव
वै पुरुंषे प्राणाः सप्रांणमेवैनं पवयत्येकंविँशत्या पवयति दश हस्त्यांअंगु-
लंयोदश पद्या आत्मैकंविँशोयावांनेव पुरुंषस्तमपंरिवर्गम् (८) पवयति चित्प-

तिंस्त्वापुनात्वित्याह मनोवै चित्पतिर्मनंसैवैनं पवयति वाक्पतिंस्त्वापुनात्वि-
त्याह वाचैवैनं पवयति देवस्त्वांसविता पुनात्वित्याह सवितृप्रंसूतएवैनं पवयति
तस्य ते पवित्रपते पवित्रेंण यस्मै कं पुनेतच्छंकेयमित्यांहा शिषंमेवैतामा-
शांस्ते—४८) [करोतिस्नातिप्रघातोवाआङ्क्ष्मित्रत्वायंपंचभिरपंरिवर्गमष्टाचं-
त्वारिꣳशच्च]॥ १ ॥ यावंन्तोवै देवायज्ञायापुंनत तएवाभंवन् यएवं विद्वान्
यज्ञाय पुनीते भवंत्येव बहिः पंवयित्वांतः प्रपांदयति मनुष्यलोकएवैनं पवयित्वा
पूतं देवलोकं प्रणंयत्यदींक्षितएकयाहुत्येत्यांहुः स्रुवेण चतंस्रोजुहोति दीक्षित-
त्वाय स्रुचापंञ्चमीं पंचांक्षरापंक्तिः पांक्तोंयज्ञोयज्ञमेवावंरुन्ध आकूंत्यै प्रयुजे-
ग्नये (१) स्वाहेत्याहाकूंत्या हि पुरुंषोयज्ञमभिप्रंयुंक्ते यजेयेतिं मेधायै मनं-
सेग्नये स्वाहेत्यांह मेधयाहि मनंसा पुरुंषोयज्ञमंभिगच्छंति सरंस्वत्यै पूष्णेग्नये

स्वाहेत्याह वाग्वै सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव पृथिव्यायज्ञं प्रयुंक्त आपोदे-
वीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवइत्याह यावैवर्ष्यास्ताः (२) आपोदेवीर्बृहतीर्विश्वशं-
म्भुवोयदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्दिव्याआपोशान्ताइमं लोकमागच्छेयु रापोदेवीर्बृहती-
र्विश्वशम्भुवइत्याहास्मा एवैनांलोकाय शमयति तस्माच्छान्ताइमं लोक-
मागच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञउर्वन्तरिक्षमित्याहान्त-
रिक्षेहि यज्ञोबृहस्पतिर्नोहविषावृधातु (३) इत्याह ब्रह्मवै देवानां बृहस्पति-
र्ब्रह्मणैवास्मै यज्ञमवरुन्धे यद्ब्रूयाद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वृधात्वित्याह यज्ञ-
स्थाणुमेव परिवृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः पराङैत्सप्रयजुरव्लीं-
नात्प्रसामतमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौद्ग्रहणस्यौद्ग्रहणत्वमृचा (४) जुहोति
यज्ञस्योद्यत्याअनुष्टुप्छंदसामुदयच्छादित्याहुस्तस्मादनुष्टुभा जुहोति यज्ञस्यो-

द्यंत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादशभिर्वात्सबंधविदो दीक्षय
न्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति वाचैवैनꣳ सर्वया दीक्षयति
विश्वे देवस्य नेतुरित्याह सावित्र्यैतेन मर्तो वृणीत सख्यं (५) इत्याह पितृ-
देवत्यैतेन विश्वे रायइषुध्यसीत्याह वैश्वदेव्यैतेन द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह
पौष्ण्यैतेन सावा एषर्क्सर्वदेवत्या यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभि-
र्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदमष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुप-
यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाक्षरा तेन (६) गायत्री यदेकादशाक्षरा
तेन त्रिष्टुग्यद्द्वादशाक्षरा तेन जगती सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दाꣳसि यदेत-
यर्चा दीक्षयति सर्वैभिरेवैनं छन्दोभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदꣳ सप्तपदा
शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवावरुन्ध एकस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्मा-

यद्वाचोनाप्तं तन्मनुष्याउपजीवन्ति पूर्णया जुहोति (७) पूर्णइव हि प्रजापतिः प्रजापते राप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजाअसृजत प्रजाना॰सृष्ट्यै—१५) [अग्नयेतावृधात्वृचासख्यंतेनजुहोतिपंचदशच] ॥२॥

ऋक्सामे वै देवेभ्योयज्ञायातिष्ठमाने कृष्णोरूपं कृत्वा पक्रम्यातिष्ठतां तेमन्यंत यंवा इमे उपावर्त्स्यतः सइदं भरिष्यतीति ते उपामंत्रयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्त्तेतामेषवा ऋचोवर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नोयत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पेस्थइत्याहर्क्सामे एवावरुन्धएषः (१) वा अन्होवर्णोयच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैषरात्रिया यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवावरुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति ब्रह्मणोवा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं दीक्षयतीमां धियं॰शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथा यजुरेवै-

तद्गर्भोवा एषयद्दीक्षितउल्बंवासः प्रोर्णुते तस्मात् (२) गर्भाः प्रावृताजायन्ते
न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्ण्वीत यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्ण्वीत गर्भाः
प्रजानां परापातुकाः स्युः क्रीते सोमेपोर्णुते जायतएव तदथो यथा वसीयाꣳसं
प्रत्यपोर्णुते तादृगेव तदंगिरसः सुवर्गं लोकं यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततोयदत्य-
शिष्यत ते शराअभवन्नूर्ग्वै शरायच्छरमयी (३) मेखलाभवत्यूर्जमेवाव-
रुन्धे मध्यतः सन्नह्यति मध्यतएवास्माऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यतऊर्जा भुंज-
तऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः सन्नह्यति मेध्यं
चैवास्यामेध्यं चव्यावर्तयतीन्द्रोवृत्राय वज्रं प्राहरत्सत्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृ-
तीयꣳरथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं (४) येन्तःशराअशीर्यन्तते शराअभवन्तच्छ-
राणाꣳशरत्वं वज्रोवै शराः क्षुत्खलु वैमनुष्यस्य भ्रातृव्योयच्छरमयी मेखला

भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं मध्यतोपहते त्रिवृद्भवति त्रिवृद्वै प्राणस्त्रिवृ-
तमेव प्राणं मध्यतोयजमाने दधाति पृथ्वीभवति रज्जूनां व्यावृत्त्यै मेख-
लयायजमानं दीक्षयति योक्त्रेण पत्नीं मिथुनत्वाय (५) यज्ञोदक्षिणामभ्य-
ध्यायत्ताꣳसमभवत्तदिन्द्रोचायत्सोमन्यत योवा इतोजनिष्यते सइदं भविष्य-
तीति तां प्राविशत्तस्या इन्द्रएवाजायत सोमन्यत योवै मदितोपरोजनिष्यते
सइदं भविष्यतीति तस्यां अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्सासूत वंशाभवत्सूतवं-
शायै जन्म (६) ताꣳहस्ते न्यवेष्टयत तां मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणा
भवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मां हिꣳसीरिति कृष्णविषाणांप्रयच्छति सयोनि-
मेव यज्ञङ्करोति सयोनिन्दक्षिणाꣳ सयोनिमिन्द्रꣳ सयोनित्वाय कृष्यै त्वा
सुसस्यायाइत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते सुपिप्पलाभ्यस्त्वोष-

धीभ्यइत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णंति यद्धस्तेन (७) कंडूयेतपामनंभा-
वुकाः प्रजास्युर्यत्स्मयेत नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया कण्डूयतेपिगृह्य स्मयते
प्रजानाङ्गोपीथाय न पुरादक्षिणाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्यन्पुरा दक्षि-
णाभ्योनेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानाम्परापातुका स्यान्नीतासु
दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं योनिः
कृष्णविषाणा योनावेव योनिं दधाति यज्ञस्य सयोनित्वाय—४८) [एष-
तस्माच्छरमयीतृतीयंमिथुनत्वायजन्महस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ३ ॥
वाग्वै देवेभ्योपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशत्सैषा वाग्वन-
स्पतिषु वदति या दुन्दुभौ यातूणवे या वीणायां यद्दीक्षितदण्डंप्रयच्छति
वाचमेवावरुन्धऔदुम्बरोभवत्यूर्ग्वा उदुम्बरऊर्जमेवावरुन्धे मुखेन सम्मितो

भवति मुखतएवास्माऊर्जंन्दधाति तस्मांन्मुखतऊर्जाभुंजते (१) क्रीते सोमे
मैत्रावरुणाय दण्डंप्रयच्छति मैत्रावरुणोहि पुरस्तादृत्विग्भ्योवाचं विभजति
तामृत्विजोयजमाने प्रतिष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याह मनसा हि पुरु-
षोयज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः
स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्या-
हायं (२) वा वयः पवते सयज्ञस्तमेव साक्षादारभते मुष्टीकरोति वाचं
यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टायं ब्राह्मणइति त्रिरुपांश्वाह देवेभ्यएवैनं
प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्यएवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राहन पुरानक्षत्रेभ्योवाचं विसृ-
जेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्योवाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिंद्यात् (३) उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं
कृणुतेतिवाचं विसृजति यज्ञव्रतोवै दीक्षितोयज्ञमेवाभिवाचं विसृजति यदि-

विसृजेद्वैष्णवीमृचमनुब्रूयाद्यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳसन्तनोति दैवीन्धियं मनामहइत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति सुपारानोअसद्वशइत्याह व्युष्टिमेवाव-रुन्धे (४) ब्रह्मवादिनोवदन्ति होतव्यन्दीक्षितस्य गृहा ३ इनहोतव्या ३ मिति हविर्वै दीक्षितोयज्जुहुयाद्यजमानस्यावदायं जुहुयाद्यन्नजुहुयाद्यज्ञपरु-रन्तरियाद्ये देवामनोजातामनोयुजइत्याह प्राणावै देवामनोजाता मनोयुज-स्तेष्वेव परोक्षं जुहोति तन्नेवं हुतं नेवाहुतꣳस्वपन्तं वै दीक्षितꣳरक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्यग्निः (५) खलु वै रक्षोहाग्ने त्वꣳ सुजागृहि वयꣳसुमंन्दिषी-महीत्याहाग्निमेवाधिपाङ्कृत्वा स्वंपिति रक्षसामपहत्या अव्रत्यमिव वा एष-करोति योदीक्षितःस्वपिति त्वमंग्ने व्रतपाअसीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः सएवैनं व्रतमालंभयति देवआमर्त्येष्वेत्याह देवः (६) ह्येषसन्मर्त्येषु त्वं

यज्ञेष्वीड्यइत्यौहत२हि यज्ञेष्वीडते पवै दीक्षितात्सुवपुर्वइन्द्रियं देवताः क्रामन्ति
विश्वेदेवाअभिमामाव वृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनन्देवताभिः सन्नयति यदेतद्यजुर्न
ब्रूयाद्यावतएव पशूनभिदीक्षेत तावन्तोस्य पशवः स्युरास्वेयत् (७) सोमा-
भूयोभरेत्याहापरिमितानेव पशूनवरुन्धे चन्द्रमसि मम भोगाय भवेत्याह
यथादेवतमेवैनाः प्रतिगृह्णाति वायवे त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेतानानुदिशे-
दयथादेवतन्दक्षिणागमयेदादेवताभ्योवृश्च्येत यदेवमेताअनुदिशति यथादेवत-
मेव दक्षिणागमयति न देवताभ्यआ (८) वृश्च्यते देवीरापोअपान्नपादित्याह-
यद्वोमेध्यं यज्ञिय२सदेवन्तद्वोमावक्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नन्तन्तुम्पृथि-
व्याअनुगेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति (२२) [भुंजतेयंछिंयाद्वुधे ऽग्निर्देवइय-
दात्रयंत्वि२शच्च] ॥४॥ देवावै देवयजनमध्यवसाय दिशोन प्राजानन्ते१

न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्रजानाम त्वयेति ते दित्याꣳसमध्रियन्त त्वया प्रजा-
नामेति सात्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणाएव वोयज्ञामदुदयनाअसन्निति तस्मादा-
दित्यः प्रायणीयोयज्ञानामादित्यउदयनीयः पश्च देवतायजति पश्च दिशोदि-
शाम्प्रज्ञात्यै (१) अथो पश्चाक्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धे पथ्याꣳ
स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तया दिशम्प्राजानन्नग्निना दक्षिणा सोमेन प्रतीचीꣳ
सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याꣳस्वस्तिं यजति प्राचीमेव तया दिशम्प्रजा-
नाति पथ्याꣳस्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदग्नी-
षोमौ ताभ्यामेवानुपश्यति (२) अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृ-
प्रसूतएवानुपश्यति सवितारमिष्ट्वादितिं यजतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रति-
ष्ठायानुपश्यत्यदितिमिष्ट्वामारुतीमृचमन्वाह मरुतोवै देवानां विशोदेवविशं

खलु वै कल्पमानं मनुष्यविशमनुकल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशा कॢप्त्यै
ब्रह्मवादिनो वदन्ति प्रयाजवदननूयाजं प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत् (३) अप्रया-
जमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव सा यज्ञस्य सन्ततिस्तत्तथा
न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरि-
याद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरियाद्यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते
तदनु यज्ञः पराभवति यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोनु (४) पराभवति प्रया-
जवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यं प्रयाजवदनूयाजवदुदयनीयन्नात्मानमन्त-
रेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायणीयस्य निष्कासउदयनीय-
मभिनिर्वपति सैव सा यज्ञस्य सन्ततिर्याः प्रायणीयस्य याज्यायत्ताउदयनी-
यस्य याज्याः कुर्यात्पराङमुं लोकमारोहेत्प्रमायुकः स्याद्याः प्रायणीयस्य

पुरोनुवाक्यास्ताः (५) उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति—८) [प्रज्ञात्यैपश्यत्यनूयाजवदनुता अष्टौच] ॥ ५ ॥ कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेता१ँ सा कद्रूः सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमाहर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दा१ँसि सौपर्णेयाः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमाहर ते नात्मानं निष्क्रीणीष्व (१) इति मा कद्रूरवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाक्षरा सती सा प्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमीये ता१ँ सा पशुभिश्च दीक्षया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसां पशव्यतमा तस्मात्पशुमन्तं दीक्षोपनमति त्रिष्टुगुदपतत्त्रयोदशाक्षरा सती सा प्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमीये ता१ँ दक्षिणाभिश्च (२) तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभो-

लोके माध्यन्दिने सवने दक्षिणानीयंतएतत्खलु वाव तपइत्याहुर्यः स्वन्दवा-
तीति गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यंजयाज्योतिषा तमस्या अजाभ्यरुन्धतदजा-
याअजत्वꣳसा सोमं चाहरच्चत्वारि चाक्षराणि साष्टाक्षरा समपद्यत ब्रह्मवा-
दिनोवदन्ति (३) कस्मात्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसाꣳसती यज्ञमुखं
परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखं पर्यैत्तस्मात्तेजस्विनीतमापद्भ्यां
द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्द्वे सवने शुक्रवती
प्रातःसवनं च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनऋजीषमभिषुण्वंति धीतमिव
हि मन्यन्ते (४) आशिरमवनयतिसशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तꣳसोममा-
न्हियमाणं गन्धर्वोविश्वावसुः पर्यमुष्णात्सतिस्रोरात्रीः परिमुषितोवसत्तस्मा-
त्तिस्रोरात्रीः क्रीतः सोमोवसति ते देवाअब्रुवन्स्त्रीकामावै गन्धर्वाःस्त्रियानि-

न्क्रीणामेति ते वाचꣳ स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं कृत्वा
गन्धर्वेभ्यः (५) अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नपयुष्मदक्रमी-
न्नास्मानुपावर्तते विह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा अवदन्नगायन्देवास्सा देवान्गायत
उपावर्तत तस्माद्गायन्तꣳ स्त्रियः कामयन्ते कामुका एनꣳ स्त्रियो भवन्ति य एवं
वेदाथो य एवं विद्वानपि जन्येषु भवति तेभ्य एव ददत्युत यद्बहु तयाः (६)
भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनꣳ सर्वया क्रीणाति तस्मादेकहायना मनु-
ष्या वाचं वदन्त्यकूटया कर्णया काणया श्लोणया सप्तशफया क्रीणाति सर्वयै-
वैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया क्रीणीयाद्दुश्चर्मा यजमानस्स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्या
त्प्रमायुको यजमानः स्याद्यद्द्विरूपया वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जि-
नीयादरुणया पिंगाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपꣳ स्वयैवैनं देवतया क्रीणा-

ति—) [कीर्णाश्वचवदंतिमन्यैतेगंधर्वेभ्यौबहुतयाःपिंगाक्ष्यावशांच] ॥ ६ ॥

तद्धिरंण्यमभवत्तस्मांदद्भ्योहिरंण्यं पुनन्ति ब्रह्मवादिनोंवदन्ति कस्मांत्सत्यादंनस्थिकेंन प्रजाः प्रवीयंन्तेऽस्थन्वतींर्जायन्त इति यद्धिरंण्यं घृतेंवध्वायंजुहोति तस्मांदनस्थिकेंन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतींर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतं तेजोहिरंण्यमियन्तें शुक्रतनूरिदं वर्चइत्यांह सतेंजसमेवैनश्सतंनुं (१) करोत्यथोसंभंरत्येवैनं यदबंद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानांम्परापातुंकास्युर्बद्धमवं दधाति गर्भाणान्धृत्यै निष्टर्क्यं बध्नाति प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यत्सोंमक्रयंणी जूरसीत्यांह यद्धिमनंसा जवंते तद्वाचा वदंति धृतामनसेत्यांह मनंसा हि वाग्धृता जुष्टा विष्णंवइत्यांह (२) यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते सत्यसंवसः प्रसवइत्यांह सवितृप्रंसू-

तामेव वाचमवरुन्धे काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्ये-
षखलुवा अरक्षोहतः पन्थायोऽग्नेश्चसूर्यस्य च सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्नेरक्ष्णः कनी-
निकामित्याह यएवारक्षोहतः पन्थास्तꣳ समारोहति (३) वाग्वा एषा यत्सो-
मक्रयणी चिदसि मनासीत्याह शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजाजायन्ते
चिदसीत्याह यद्धिमनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धिमन-
साभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धिमनसा ध्यायति तद्वाचा (४) वदति
दक्षिणासीत्याह दक्षिणाह्येषा यज्ञियासीत्याह यज्ञियामेवैनां करोति क्षत्रि-
यासीत्याह क्षत्रियाह्येषा दितिरस्युभयतः शीर्ष्णीत्याह यदेवादित्यः प्रायणी-
योयज्ञानामादित्यउदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयतास्याद्यत्पदिबद्धा-
नुस्तरणीस्यात्प्रमायुकोयजमानः स्यात् (५) यत्कर्णगृहीतावार्त्रघ्नीस्यात्स-

वान्यं जिंनीयात्तं वान्योजिंनीयान्मित्रस्त्वां पदि बंध्नात्वित्यांह मित्रोवै शिवो देवानां तेनैवैनां पदि बंध्नाति पूषाध्वंनः पात्वित्यांहेयं वै पूषेमामेवास्यांअधि-पामंकः समंष्टयाइन्द्रायाध्यंक्षायेत्याहेन्द्रंमेवास्याअध्यंक्षङ्करोति (६) अनु त्वा माता मंन्यतामनु पितेत्याहानुंमतयैवैनंया क्रीणाति सादेवि देवमच्छेही-त्यांह देवीह्येषा देवः सोमइन्द्रांय सोमंमित्याहेन्द्रांय हि सोमंआह्रियते यदेत-द्यजुर्न ब्रूयात्परांच्येव सोमक्रयंणीयाद्रुद्रस्त्वावंर्तयत्वित्यांह रुद्रोवै क्रूरः (७) देवानां तमेवास्यै परस्तांद्दधात्यावृंत्त्यै क्रूरमिंव वा एतत्कंरोति यद्रुद्रस्यं कीर्तं-यंति मित्रस्यं पथेत्यांह शांत्यै वाचा वा एषविक्रींणीते यः सोमक्रयंण्या स्वस्ति सोमंसखापुनरेहिं सहरय्येत्यांह वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेनुंपदासु-कास्य वाग्भंवति यएवं वेद—८) [सतंनुमाहसमारोंहतिवाचास्यात्कंरोति

क्रूरो वेदं]॥ ७॥ षट्पदान्यनुनिक्रामति षडहं वाङ्नातिवदत्युत संवत्सर-
स्यायने यावत्येव वाक्तामवरुन्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्वरी पशवः
शक्वरी पशूनेवावरुन्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दांसि उभयस्या-
वरुध्यै वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या एतन्महिमानं (१) व्याचष्टे बृह-
स्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवरुन्धे
रुद्रो वसुभिरा चिकेत्वित्याहावृत्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह
पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडायै ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै
घृतवति स्वाहा (२) इत्याह यदेवास्यै पदाद्घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह यदध्व-
र्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युर्हिरण्यमुपास्य जुहो-
त्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रि-

यमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳ रक्षः परिलिखिताअराति-
यइत्याह रक्षसामपहत्यै (३) इदमहꣳ रक्षसोग्रीवाअपिकृन्तामि योस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मइत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयो-
रेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवोवै सोमक्रयण्यै पदं यावत्मूतꣳसंवपति
पशूनेवावरुन्धे स्मेराय इति संवपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (४) पशुभ्यो नान्त-
रेति त्वेरायइति यजमानाय प्रयच्छति यजमानएव रयिं दधाति तोतेरायइति
पत्नियाअर्धोवा एषआत्मनोयत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्वष्टीमती-
तेसपेयेत्याह त्वष्टावै पशूनां मिथुनानाꣳरूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै
लोकाय गार्हपत्यआधीयतेमुष्मा आहवनीयोयद्गार्हपत्यउपवपेदस्मिन्लोके
पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेमुष्मिन्लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुप वपत्युभयोरेवैनं

लोकयोः पशुमन्तङ्करोति—२४) [महिमान॒ꣳ स्वाहापहत्याअध्वर्युर्वीवर्तं
चतुर्वि॑ꣳशतिश्च] ॥ ८ ॥   ब्रह्मवादिनोवदन्ति विचित्यः सोमा३ नवि-
चित्या३ इति सोमोवा ओषधीना॒ꣳ राजा तस्मिन्यदापन्नं ग्रसितमेवास्य
तद्यद्विचिनुयाद्यथा स्याद्ग्रसितं निष्खिदति तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाक्ष-
न्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोध्वर्युः स्यात्क्षोधुकोयजमानः सोमविक्र-
यिन्त्सोम॑ꣳशोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरम् (१) यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिण-
मर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी क्षोधुकोरुणोह स्माहौपवेशिः सोमक्रयणएवाहं
तृतीयसवनमवरुन्धइति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवावरुन्धे पशवोहि तृती-
य॒ꣳ सवनं यं कामयेतापशुःस्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा अपशव्यमप-
शुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यात् (२) इति लोमतस्तस्य मिमीते-

तद्वै पशूना१ँ रूप१ँरूपेणैवास्मै पशूनवरुन्धे पशुमानेव भवत्युपामन्त्रै क्रीणाति सरसमेवैनं क्रीणात्यमात्योसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रहइत्याह शुक्रो-ह्यस्य ग्रहोन साच्छैयाति महिमानमेवास्याच्छैयात्यनसा (३) अच्छैयाति तस्मादनोवाह्य१ँसमेजीवनं यत्र खलु वा एत१ँ शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्ष-हार्यंगिरौ जीवनमभित्यं देव१ँसवितारमित्यतिछन्दसर्चा मिमीतेतिच्छन्दावै सर्वाणि छन्दा१ँसि सर्वैभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषाछन्दसां यद-तिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैन१ँसमानानां करोत्येकयैकयोत्स-र्गम् (४) मिमीते यातयाम्नियायातयाम्नियैवैनं मिमीते तस्मान्नानावीर्या अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप निगृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्योन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मा-त्सर्वाअनु सञ्चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीतस१ँश्लिष्टाअङ्गुलयोजायेरन्नेकयैकयो-

त्सर्गं मिमीते तस्माद्द्विभक्ता जायन्ते पञ्चकृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धे पञ्चकृत्वस्तूष्णीम् (५) दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवावरुन्धे यत्तू-
ष्णीम्भविष्यद्यद्वैतावानेव सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि
सदस्यानां प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति वाससोपनह्यति
सर्वदेवत्यं वै (६) वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
प्राणाय त्वेत्युपनह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनुशृंथति व्यान-
मेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तं प्राणा न जहति—३३) [इतरꣳ स्याद्देन-
सोत्सर्गं तूष्णीं त्रयस्त्रिꣳशच्च] ॥ १ ॥ यत्कलया ते शफेन ते क्रीणानीति
पणेतागोअर्घꣳ सोमं कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युं गोस्तु महिमानं

नार्वतिरेन्नवांते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमंकरोति गोअर्घं यजमानं
गोअर्घमध्वर्युं न गोमहिमानमवंतिरत्यजया क्रीणाति सतपसमेवैनं क्रीणाति
हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव (१) एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमे-
वैनं क्रीणात्यृषभेण क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनडुहा क्रीणाति वन्हिर्वा
अनड्वान् वह्निनैव वह्नि यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां क्रीणाति मिथुनस्या-
वरुध्यै वाससा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभ्यएवैनं देवताभ्यः क्रीणाति
दशसम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे (२) तपस-
स्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णइत्याह पशुभ्यएव तदध्वर्युर्निन्हुतआत्मनोनाव्रस्काय
गच्छति श्रियम्प्रपशूनाप्नोति यएवं वेद शुक्रन्ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथा
यजुरेवैतद्देवावै येन हिरण्येन सोममक्रीणन्तदभीषहापुनराददत कोहि तेजसा

विक्रेष्यतइति येन हिरण्येन (३) सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरादंदीत
तेजंएवात्मन्धंत्ते स्मेज्योतिः सोमविक्रयिणितमइत्यांह ज्योतिंरेव यजंमाने
दधाति तमंसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्यहन्याद्दंदशूकास्ताᳪं समाᳪं
सर्पाः स्युरिदमहᳪं सर्पाणां दन्दशूकांनां ग्रीवाउपंग्रन्थामीत्याहादंन्दशूकास्ताᳪं
समाᳪंसर्पाभंवन्ति तमंसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वानं (४) भ्राजेत्यां-
हैते वा अमुष्मिंन्लोके सोमंमरक्षन्तेभ्योधिसोममाहरन् यदेतेभ्यंः सोमक्रयं-
णान्नानुंदिशेदक्रींतोस्य सोमंः स्यान्नास्यैतंमुष्मिंन्लोके सोमंᳪंरक्षेयुर्यदेतेभ्यंः
सोमक्रयंणाननुदिशति क्रीतोस्य सोमोभवत्येतैस्यामुष्मिंन्लोके सोमंᳪंरक्ष-
न्ति—४४) [एवरुन्धेहिरंण्येनस्वानचतुंश्चत्वारिᳪंशच्च] ॥ १० ॥
वारुणोवै क्रीतः सोमउपनद्धोमित्रोनएहि सुमित्रधाइत्याह शान्त्याइन्द्रस्योरु-

माविंशद्दक्षिणमित्याह देवा वै यꣳ सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिण आसा-
दयन्नेष खलु वा एतर्हीन्द्रो यो यजते तस्मादेव माहोदायुषा स्वायुषेत्याह देवता-
एवान्वारभ्योत् (१) तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो ह्येतर्हि
सोमोऽदित्याः सदोस्यदित्याः सद आसीदेत्याह यथा यजुरेवैतद्धिवा एनमेतद-
र्धयति यद्वारुणꣳ सन्तम्मैत्रं करोति वारुण्यर्चासादयति स्वयैवैनन्देवतया
समर्धयति वाससा पर्यानह्याति सर्वदेवत्यं वै वासस्सर्वाभिरेव (२) एनन्दे-
वताभिस्समर्धयत्यथो रक्षसामपहत्यै वनेषु व्यन्तरिक्षं ततानेत्याह वनेषु हि
व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्स्वित्याह वाजꣳ ह्यर्वत्सु पयो अघ्नियास्वित्याह
पयो ह्यघ्नियासु हृत्सु क्रतुमित्याह हृत्सु हि क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निमित्याह वरु-
णो हि विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यम् (३) इत्याह दिवि हि सूर्यꣳ सोममद्रावित्याह

ग्रावाणोवा अद्रंयस्तेषु वा एषसोमंन्दधाति योयजंते तस्मांदेवमाहोदुत्यं
जातवेंदसमितिं सौर्यर्चा कृष्णाजिनं प्रत्यानंह्यति रक्षंसामपंहत्याउस्रावेतं
धूर्षाहावित्यांह यथा यजुरेवैतत्प्रच्यंवस्व भुवस्पतइत्यांह भूतानाꣳहि (४)
एषपतिर्विश्वान्यभिधामानीत्यांह विश्वांनि ह्यें१षोंभिधामांनि प्रच्यवंते मात्वां
परिपरीविंददित्यांह यदेवादः सोमंमाह्रियमांणं गंधर्वोविश्वावसुः पर्यमुष्णा-
त्तस्मांदेवमाहापरिमोषाययजंमानस्यस्वस्त्ययंन्यसीत्यांहयजंमानस्यैवैषयज्ञ-
स्यान्वारम्भोनवच्छित्त्यैवरुंणोवा एषयजंमानमभ्यैति यत् (५) क्रीत-
स्सोमउपनद्धोनमोमित्रस्य वरुंणस्य चक्षंसइत्यांह शान्त्याआसोमं वहं-
न्त्यग्निना प्रतिंतिष्ठते तौ सम्भवंन्तौ यजंमानमभिसम्भंवतः पुरा खलु वा
वैषमेधायात्मानमारभ्यं चरति योदींक्षितोयदंग्नीषोमीयंम्पशुमालभंतआत्म-

निष्क्रयणएवास्य सतस्मात्तस्य नाश्यँ पुरुषनिष्क्रयणइवह्यथो खल्वाहुरग्नी-षोमाभ्यां वा इन्द्रोवृत्रमहन्निति यदग्नीषोमीयँ पशुमालभंते वार्त्रघ्नएवास्य सतस्माद्वाश्यँ वारुण्यर्चा परिचरति स्वयैवैनं देवतया परिचरति—२७)

[उदेवसूर्य१हियदाहुः सप्तविं१शतिश्च]॥ ११ ॥ प्राचीनव१शं (४४८) यावंत (३६५) ऋक्सामे (३१८) वा (४३३) ग्वेवाः (२५८) कद्रू (३६०) स्तत (४००) षड् (२७४) ब्रह्मवादिनो (३३३) य (२४४) द्वारुण (३२७) एकादश (३८४०)॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठकाण्डे प्रथमः प्रपाठकः ॥ १ ॥

हरिः ओम् ॥ यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोन्योनड्वान् भव-

त्यविमुक्तोन्योथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्न्यन्वारभते पत्नी हिपारीं-
णह्यस्येशे पत्नियै वानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो
पत्निया एव (१) एषयज्ञस्यान्वारम्भोनवच्छित्यै यावद्भिर्वै राजानुचरैराग-
च्छति सर्वेभ्योवै तेभ्यआतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य राज्ञोनुचरा-
ण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रियाएवैतेन करोति सोमस्यातिथ्य-
मसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभएवैतेन करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह
जगत्यै (२) एवैतेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदाव्ने विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभएवैतेन
करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह गायत्रियाएवैतेन करोति पञ्च-
कृत्वोगृह्णाति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धे ब्रह्मवादिनोवदन्ति
कस्मात्सत्याद्गायत्रियाउभयतआतिथ्यस्य क्रियतइति यद्वेवादः सोममा (३)

॥३७६॥

अहंरत्तस्मांद्रायत्रियाउंभुवतंआतिथ्यस्यं क्रियते पुरस्तांच्चोपरिष्टाच्च शिरोवा
एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवंकपालः पुरोडाशोभवति तस्मांन्नवधा शिरोविष्यूतं
नवंकपालः पुरोडाशोभवति ते त्र्यंस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितास्तेजं-
स्त्रिवृत्तेजंएव यज्ञस्यं शीर्षन्दंधाति नवंकपालः पुरोडाशोभवति ते त्र्यंस्त्रिक-
पालास्त्रिवृतांप्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै (४) प्राणास्त्रिवृतंमेव प्राणमंभिपूर्वं
यज्ञस्यं शीर्षन्दंधाति प्रजापंतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदंश्ववालाऐक्षवी तिरश्ची
यदाश्ववालः प्रस्तरोभवंत्यैक्षवी तिरश्ची प्रजापंतेरेव तच्चक्षुः सम्भंरति देवा-
वैया आहुंतीरजुंहवुस्ताअसुंरानिष्कावंमादन्ते देवाः कार्ष्मर्यंमपश्यन्कर्मण्यों-
वैकर्मं नेन कुर्वीतेति ते कार्ष्मर्यंमयान्परिधीन् (५) अकुर्वत तैर्वै ते रक्षाꣳस्य-
पाघ्नत यत्कार्ष्मर्यंमयाः परिधयोभवंन्ति रक्षंसामपंहत्यै सꣳस्पर्शयाति रक्षंसा-

मनन्ववचाराय न पुरस्तात्परिदधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षांस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावादधात्युपरिष्टादेव रक्षांस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आदधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति (६) अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय इति यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नय आतिथ्यं क्रियतेऽथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्धविरासाद्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयति—४१) [एव जगत्या आवै परिधीन्वदत्येकचत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥ देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पंचधा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्ते मन्यन्तासुरेभ्यो वा इदं भ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो विप्रियाः स्मो या न इमाः प्रियास्त-

नुवस्ताः समवद्यामहैताभ्यः सनिर्ऋच्छाद्यः (१) नः प्रथमो१न्योन्यस्मै द्रुह्या-
दिति तस्माद्यः सतानूनप्त्रिणां प्रथमोद्रुह्यति स आर्तिमार्च्छति यत्तानूनप्त्रꣳ सं-
मवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवति पञ्चकृत्वोवद्यति
पंचधा हि ते तत्संमवाद्यंताथो पञ्चाक्षरापङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञमेवावरुन्धआपतये
त्वा गृह्णामीत्याह प्राणोवै (२) आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतयइत्याह
मनोवै परिपतिर्मनएव प्रीणाति तनूनप्त्रइत्याह तनुवोहि ते ताः संमवाद्यं-
तशाक्वरायेत्याह शक्त्यै हिते ताः संमवाद्यन्त शक्मनोजिष्ठायेत्याहौजिष्ठꣳ
हि ते तदात्मनः समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टꣳ ह्येतदना-
धृष्यं देवानामोजः (३) इत्याह देवानाꣳ ह्येतदोजोभिशस्तिपाअनभिशस्ते-
न्यमित्याहाभिशस्तिपाह्येतदनभिशस्तेन्यमनुमे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामि-

त्याह यथा यजुरेवैतद्वृत्रं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव खलु वा अ-
स्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्त्रेण प्रचरन्त्यꣳशुरꣳशुस्ते देवसोमाप्यायतामित्याह यत्
(४) एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेनाप्याययत्या तुभ्यमिन्द्रः प्याय-
तामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं चाप्याययत्याप्यायय सखीन्त्स-
न्या मेधयेत्याहर्त्विजो वा अस्य सखायस्तानेवाप्याययति स्वस्ति ते देवसोम
सुत्यामशीय (५) इत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते
ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा रायः प्रेषे भगाये-
त्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिन्लोके प्रतितिष्ठन्ति देवासुराः
संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निं प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते
(६) अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्रविशति यो वा-

न्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्योभवत्यात्मा-
नमेव दीक्षयापाति प्रजामवान्तरदीक्षया सन्तराम्मेखलाꣳ समायच्छते
प्रजाह्यात्मनोन्तरतरातप्तव्रतोभवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन
वायति समिध्यै याते अग्ने (७) रुद्रियातनूरित्याह स्वयैवैनन्देवतया व्रत-
यति सयोनित्वाय शान्त्यै——११) [योवाओजोयदंशीयतेग्नएकादशच]
॥ २ ॥ तेषामसुराणान्तिस्रः पुरआसन्नयस्मय्यवमाथरजताथहरिणी
तादेवाजेतुन्नाशंकुवन्ताउपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसद्वावै
महापुरञ्जयन्तीति तइषुꣳसमस्कुर्वताग्निमनीकꣳसोमꣳशल्यं विष्णुं तेजनं
तेब्रुवन्कइमामसिष्यतीति (१) रुद्रइत्यब्रुवन्रुद्रोवै क्रूरः सोस्यत्विति सोब्र-
वीद्वरं वृणाअहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ताꣳ

रुद्रोवांसृजत्सतिस्रः पुरोभित्वैभ्योलोकेसुरान्प्राणुदत यदुपसदउपसद्यन्ते
भ्रातृव्यपराणुत्यै नान्यामाहुतिं पुरस्ताज्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिं पुरस्ताज्जुहुयात्
(२) अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाघारमाघारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै पराङतिक्र-
म्यंजुहोति पराचएवैभ्योलोकेभ्योयजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते पुनरत्याक्रम्योप-
सदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्योलोकेभ्योभ्रातृव्यान्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति
देवावै याः प्रातरुपसदउपासीदन्नह्नस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायश्रात्रियै-
ताभिर्यत्सायम्प्रातरुपसदः (३) उपसद्यन्तेहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानोभ्रा-
तृव्यान्प्रणुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायं पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयाम-
त्वाय तिस्रउपसदउपैति त्रयइमे लोकाइमानेव लोकान्प्रीणाति षड्सम्पद्यन्ते
षड्वा ऋतवऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीनेसोमउपैति द्वादशमासाः संवत्सरः

संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंꣳशतिः सम् (४) पद्यन्ते चतुर्विंꣳशतिरर्धमा-
सार्अर्धमासानेव प्रीणात्यारांग्रामवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतास्मिन्मेंलो-
केधुंकꣳ स्यादित्येकमग्रेथ द्वावथ त्रीनथं चतुरंएषावाआरां ग्रावान्तरदीक्षास्मि-
न्नेवास्मैलोकेधुंकं भवति परोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मि-
न्मेलोकेधुंकꣳ स्यादिति चतुरोग्रे (५) अथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै परोवरीय-
स्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेधुंकं भवति--१६) [इतिजुहुयादुप-
सदः समग्रेषोडशच] ॥ २ ॥ सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति यउपसदउ-
पयन्ति तेषां यउन्नयते हीयंतएवसनोदनेषीति सून्नीयमिव योवै स्वार्थेतां
यताꣳश्रान्तोहीयतउतर्सानिष्टयायंसह वंसति तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत-
दुन्नोन्नयेतैतद्वै पशूनाꣳरूपꣳ रूपेणैवपशूनवरुन्धे (१) यज्ञोदेवेभ्योनिला-

यत् विष्णूरूपं कृत्वा सपृथिवीं प्राविशत्तं देवाहस्तान्त्सꣳ रभ्यैच्छन्तमिन्द्रंउ-
पर्युपर्यत्यक्रामत्सोऽब्रवीत्कोमायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गेहन्तेत्यथ कस्त्व-
मित्यहं दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गेवै हन्तावोचथावराहोऽयं वा ममोषः (२)
सप्तानां गिरीणां परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणां बिभर्ति तं जंहि यदि दुर्गेहन्तासीति
सदर्भपुंजीलमुद्वृह्य सप्तगिरीन्भित्वा तमहन्त्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्ता वोचथाएत-
माहरेति तमेभ्योयज्ञएव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तंवेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् (३) वा इयमग्रआसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानां
ते देवाअब्रुवन्नस्त्वेव नोस्यामपीति कियद्वोदास्यामइति यावदियꣳ सलावृकी
त्रिः परिक्रामति तावन्नोदत्तेति सइन्द्रः सलावृकीरूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्य-
क्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वम् (४) सावा इयꣳ सर्वै-

वबोदिरियंति शक्ष्यामीति त्वाअंवमार्य यजन्ते त्रिꣳशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति षट्त्रिꣳशत्प्राची चतुर्विꣳशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दश दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुन्ध उद्धन्ति यदेवास्याअमेध्यं तदपहत्युद्धन्ति तस्मादोषधयः पराभवन्ति (५) बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः पुनराभवन्त्युत्तरं बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिर्यजमानउत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरः—२५) [रुन्धेवाममो वा ऽसुराणांवेदित्वंभवन्तिपंचविꣳशतिश्च]॥ ४॥ यद्वा अनीशानोभारमादत्ते वि वै सलिशते यद्द्वादशसाह्नस्योपसदः स्युस्तिस्त्रोहीनस्य यज्ञस्य विलोमक्रियेत तिस्रएव साह्नस्योपसदोद्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम क्रियते वत्सस्यैकः स्तनोभागीहि सोथैकꣳ स्तनं व्रतमुपैत्यथ द्वावथ त्रीनथ चतुरए-

तद्वै (१) क्षुरपविर्नामव्रतं येन प्रजातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रतिजनिष्यमाणानथो
कनीयसैव भूयउपैति चतुरोग्रेस्तनान्व्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुज-
घनं नामव्रतं तपस्यꣳसुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजया पशुभिर्यवागूराजन्यस्य
व्रतं क्रूरेववै यवागूः क्रूरइव (२) राजन्योवज्रस्य रूपꣳसमृध्याआमिक्षा
वैश्यस्य पाकयज्ञस्य रूपं पुष्ट्यै पयोब्राह्मणस्य तेजोवै ब्राह्मणस्तेजः पयस्ते-
जसैव तेजः पयआत्मन्धत्तेथो पयसा वै गर्भावर्धन्ते गर्भइव खलु वा एषय-
द्दीक्षितोयदस्य पयोव्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतोवै मनुरासीद्द्विव्र-
ताअसुराएकव्रताः (३) देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायन्तन्मनोर्व्रतमासीत्पाक-
यज्ञस्य रूपं पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधोरूपं ततस्ते पराभव-
न्मध्यन्दिनेमध्यरात्रे देवानां ततस्ते भवन्त्सुवर्गं लोकमायन्यदस्य मध्यन्दि-

मेमध्यरात्रे व्रतं भवति मध्यतोवा अन्नेन भुंजते मध्यतएव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना (४) परास्य भ्रातृव्योभवति गर्भोवा एषयद्दीक्षितोयोनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितोदीक्षितविमितात्प्रसवेद्यथा योनेर्गर्भः स्कंदति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनोगोपीथायैषवै व्याघ्रः कुलगोपोयदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्सएनमीश्वरोनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनोगुप्त्यै दक्षिणतः शयएतद्वै यजमानस्य (५) आयतनꣳस्वएवायतने शयेग्निमभ्यावृत्य शये देवताएव यज्ञमभ्यावृत्य शये—१३) [वाड्वैकंव्रताआत्मनायजमानस्य त्रयोदशच] ॥ ५ ॥ पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरोयज्ञोनमेदभिसुवर्गंल्लोकञ्जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होताप्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमपआदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरोयज्ञोनमत्यभि सुवर्गं

लोकञ्जयत्याप्ते देवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तं पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तं वा याव-
न्नानसे यातवै (१) न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यन्नैनं
भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः
पशूनसृजन्तान्तरा सदोहविर्धाने उन्नतꣳ स्यादेतद्वा एकोन्नतन्देवयजनम्पशुमा-
नेव भवति त्र्युन्नते देवयजने याजयेत्सुवर्गकामं त्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः
सुवर्गं लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च (२) उन्नतꣳ स्यादन्तरा
हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनꣳ सुवर्गमेव
लोकमेति प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं
यत्सर्वतः समं प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्या अन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः स्युस्तद्याज-
येत्पशुकाममेतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशून् (३) अवरुन्धे पशुमा-

नैव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने याजयेद्यं कामयेत निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यैसत्याऋक्षं निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने याजयेद्व्यावृत्कामं यं पात्रे वा तल्पे वामीमांसेरन् प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं विपाप्मना (४) भ्रातृव्येणावर्तते नैनं पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्ये देवयजने याजयेद्भूतिकामं कार्योवै पुरुषोभवत्येव—१८) [यातवैचंपशून्पाप्मनाष्टादशच] ॥ ६ ॥ तेभ्यउत्तरवेदिः सिंहीरूपं कृत्वोभयानन्तरापक्राम्यातिष्ठत्ते देवाअमन्यंत यतरान्वा इयमुपावर्त्स्यति तइदं भविष्यन्तीति तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै सर्वान्मया कामान् व्यश्नवथ पूर्वान्तुमाग्नेराहुतिरश्नवताइति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याघारयन्ति वारे-

वृतꣳ ह्यस्यै शम्यया परिमिमीते (१) मात्रैवास्यै साथो युक्तेनैव युक्तमव-
रुन्धे वित्तायनी मेसीत्याह वित्ताद्ध्येनानावत्तिक्तायनी मेसीत्याह तिक्तान् ह्येना-
नावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्माऽव्यथितमित्याह
व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निर्नभो नाम (२) अग्ने अङ्गिर इति त्रिर्हरति य एवैषु
लोकेष्वग्नयस्तानेवावरुन्धे तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्धे सिꣳही-
रसि महिषीरसीत्याह सिꣳही ह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठदुरु प्रथ-
स्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः प्रथयति ध्रुवा-
(३) असीति सꣳ हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः शुम्भस्वेत्यवचोक्षति
प्र च किरति शुध्या इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवैनां
प्रोक्षति देवाꣳश्च वेदुत्तरवेदिरुपावर्तीहैव विजयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवा-

नभ्यायन्त तानिन्द्रघोषोवसुभिः पुरस्तादपं (४) अनुदतमनोजवाः पितृभि-
र्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतोयदेवमुत्तरवेदिं प्रोक्षति दिग्भ्य
एव तद्यजमानोभ्रातृंव्यान्प्रणुदतइन्द्रोयतीन्सालावृकेभ्यः प्रायंच्छत्तान्दक्षिणत
उत्तरवेद्याआदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत तद्दक्षिणतउत्तरवेद्यै निर्नयेद्यदेवतत्र
क्रूरं तत्तेन शमयति यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचा (५) एवैनमर्पयति—३)
[मिमीतेनामंध्रुवाऽपंशुचात्रीणिच] ॥ ७ ॥ सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्म-
याकामान् व्यंश्नवथेति तेदेवाअकामयन्तासुरान्भ्रातृंव्यानभि भवेमेति ते
जुहवुः सिंहीरसि सपत्नसाहीस्वाहेति तेसुरान्भ्रातृंव्यानभ्यंभवन्तेसुरान्भ्रातृं-
व्यानभिभूयाकामयन्त प्रजांविन्देमहीति तेजुहवुः सिंहीरसि सुप्रजावनिः
स्वाहेति त प्रजामविन्दन्त ते प्रजां वित्वा (१) अकामयन्त पशून् विन्दे-

महीति तेऽजुहवुः सिꣳहीरसि रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशूनविन्दन्त ते
पशून्विन्त्वा कामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तेऽजुहवुः सिꣳहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहेति तइमां प्रतिष्ठामविन्दन्त तइमांप्रतिष्ठां वित्वा कामयन्त देवताआशि-
षउपेयामेति तेऽजुहवुः सिꣳहीरस्यावह देवान्देवयते (२) यजमानाय स्वाहेति
ते देवताआशिषउपायन्पञ्चकृत्वोव्याघारयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञोयज्ञ-
मेवावरुन्धेक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोङ्गानि प्रहरन्ति प्रति-
ष्ठित्यै भूतेभ्यस्त्वेति स्रुचमुद्गृह्णाति यएव देवाभूतास्तेषां तद्भागधेयं तानेव
तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्परिदधात्येषाम् (३) लोकानां विधृत्याअग्ने-
स्त्रयोज्यायाꣳसोभ्रातरआसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्तसोऽग्निरबिभे-
दित्थं वावस्य आर्तिमारिष्यतीति सनिलायत सयांवनस्पतिष्ववसत्तां पूतु-

ब्रौयामोषधीषु ताꣳसुगन्धितेजने यां पशुषु तां पेत्वस्यान्तरा शृंगे तं देवताः
प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन् (४) उपनआवर्तस्व हव्यं नोवहेति सोब्र-
वीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिः परिधिस्कंदात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधे-
यमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिः परिधिस्कन्दति तेषां तद्भागधेयं
तानेव तेन प्रीणाति सोमन्यतास्थन्वंतोमे पूर्वे भ्रातरः प्रामेषतास्थानिशात-
याइति सयानि (५) अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्रभवद्यन्माꣳसमुपमृतं तद्गु-
ल्गुलु यदेतान्त्संभारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्संभरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर्ह्येत-
त्पुरीषं यत्संभाराअथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परिशेरे यत्पौतुद्रवाः
परिधयइति—४४) [वित्वादेवयतएषामब्रुवन्यानिचतुश्चत्वारिꣳशच्च]॥८॥
बद्धमवस्यति वरुणपाशादेवैनंमुञ्चति प्रणेनेक्तिमेध्यं एवैनंकरोति

सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्रवर्तयति सवितृप्रसूत एवैने प्रवर्तयति वरुणोवा
एषदुर्वागुभयतोबद्धोयदक्षः सयदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत्सुवाग्देवदु-
र्याꣳ आवदेत्याह गृहावैदुर्याः शान्त्यै पत्नी (१) उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य
मित्रं मित्रत्वाय यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्निया एवैषयज्ञ-
स्यान्वारम्भोनवच्छित्यै वर्त्मना वा अन्वित्ययज्ञꣳरक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति
वैष्णवीभ्यामृग्भ्यां वर्त्मनोर्जुहोति यज्ञोवै विष्णुर्यज्ञादेव रक्षाꣳस्यपहन्ति
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोध्वर्युः स्याद्रक्षाꣳसि यज्ञꣳहन्युः (२) हिर-
ण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳरक्षाꣳसि
घ्नन्ति प्राचीप्रेतमध्वरं कल्पयन्ती इत्याह सुवर्गमेवैनं लोकंगमयत्यत्र रमेथां
वर्ष्मन्पृथिव्याइत्याह वर्ष्म ह्येतत्पृथिव्यायद्देवयजनꣳशिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्ध-

विर्धाने दिवोवां विष्णवुत वां पृथिव्याः (३) इत्याशीर्षैदयुर्चा दक्षिणस्य
हविर्धानस्य मेथीन्निर्हन्ति शीर्षतएव यज्ञस्य यजमानआशिषोवरुन्धे दण्डोवा
औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वषट्कारेणाक्षमच्छिनद्यत्तृतीयं छदिर्हविर्धान-
योरुदाहियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुध्यै शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं
विष्णोर्रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह तस्मादेतावद्धाशिरोविष्यूतं विष्णोः
(४) स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह वैष्णवꣳहि देवतया हविर्धानं यं प्रथमं
ग्रन्थिं ग्रथ्रीयाद्यत्तं न विस्रꣳसयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमीयेत तस्मात्सविस्रस्यः—
२६) [पत्नींहन्युः पृथिव्याविष्णोःषड्विꣳशतिश्च] ॥ १ ॥ देवस्य
त्वासवितुः प्रसवइत्यभ्रिमादत्ते प्रसूत्याअश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि
देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णोहस्ताभ्यामित्याह यत्यैवज्जंइव वा एषा यदभ्रिर-

भ्रिरसि नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञꣳरक्षाꣳसि
जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳरक्षः परिलिखिताअरातयइत्याह रक्षसामपहत्यै
(१) इदमहꣳरक्षसोग्रीवाअपि कृन्तामि योस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयं द्विष्मइत्याह
द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे
त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्यएवैनां लोकेभ्यः प्रोक्षति पुरस्तादर्वाचीं
प्रोक्षति तस्मात् (२) पुरस्तादर्वाचीं मनुष्याऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनत्यपोवनयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवऊर्गुदुम्बर-
ऊर्जैवोर्जꣳसमर्धयति यजमानेन सम्मितौदुम्बरी भवति यावानेव यजमा-
नस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जन्दधाति पितृणाꣳसदनमसीति बर्हिरवस्तृणाति पितृ-
देवत्यम् (३) ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यानि खाता-

स्याहुर्हिर्वस्तीयैं मिनोत्यस्यामेवैनां मिनोत्यथो स्वारुहमेवैनां करोत्युद्दिवं॰
स्तभा नान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतोमिनोत्वि-
त्याह द्युतानोह स्म वै मारुतोदेवानामौदुंबरीं मिनोति तेनैव (४) एनां
मिनोति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्धृतेन द्यावापृथिवी
आपृणेथामित्यौदुंबर्यां जुहोति द्यावापृथिवी एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्राव-
यत्यांतमेव यजमानं तेजसानक्त्यैन्द्रमसीति छदिरधिनिदधात्यैंद्रं॰ हि देवतया
सदोविश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यत्सदोनवछदि (५)
तेजस्कामस्य मिनुयात्त्रिवृतास्तोमेन संमितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येका-
दशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरात्रिष्टुगींद्रियं त्रिष्टुगिंद्रियाव्येव भवति पंच-
दशछदिर्भ्रातृव्यवतः पंचदशोवज्रोभ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश छदिप्रजाकामस्य

सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्याएकविꣳशतिछदिप्रतिष्ठाकामस्यैकविꣳशः
स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्याउदरं वै सदऊर्गुदुंबरोमध्यतऔदुम्बरीं मिनोति
मध्यतएव प्रजानामूर्जन्दधाति तस्मात् (६) मध्यतऊर्जाभुञ्जते यजमान-
लोकेवै दक्षिणानि छदीꣳषि भ्रातृव्यलोकउत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति
यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोयजमानादुत्तरोन्तर्वर्ता-
न्करोति व्यावृत्त्यैतस्मादरण्यं प्रजाउपजीवन्ति परित्वा ·गिर्वणोगिरइत्याह
यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमसीत्याहैन्द्रꣳहि देवतया सदः (७) यं
प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं न विस्रꣳसयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमीयेत तस्मात्सवि-
स्रस्यः—१५) [अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यमेवनवंछादितस्मात्सदःपंचद-
शच] ॥ १० ॥ शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं प्राणाउपरवाहविर्धाने

खायंते तस्माच्छीर्षन्प्राणाअधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः प्राणारक्षो हणोवलगहनोवैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवाहि देवतयोपरवाअसुरावै निर्यन्तो-देवानां प्राणेषुवलगान्न्यखनन्तान्बाहुमात्रेन्वविन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त-इदमहन्तं वलगमुद्वपामि (१) यन्नः समानोयमसमानोनिचखानेत्याह द्वौ वावपुरुषौ यश्चैव समानोयश्चासमानोयमेवास्मै तौ वलगं निखनतस्तमेवो-द्वपति सन्तृणत्ति तस्मात्सन्तृणाअन्तरतः प्राणानसम्भिनत्ति तस्मादसंभिन्नाः प्राणाअपोवनयति तस्माद्वार्द्राअन्तरतः प्राणायवमतीखनयति (२) ऊर्ग्वै-यवः प्राणाउपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरवस्तृणाति तस्माल्लोमशाअन्त-रतः प्राणाआज्येनव्याघारयति तेजोवा आज्यं प्राणाउपरवाः प्राणेष्वेव तेजो-दधाति हनू वा एते यज्ञस्य यदधिषवणे नसन्तृणत्त्यसन्तृण्णे हिहनू अथो

खलु दीर्घसोममेसंतृद्येधृत्यै शिरोवा एतद्यज्ञस्य यद्हविर्धानम् (३) प्राणाउप-
रवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणोदन्तामुखमाहवनीयोनासिकोत्तरवेदि-
रुदर५ सदोयदा खलु वै जिह्वायां दत्स्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं
गच्छत्यथोदरं गच्छति तस्माद्हविर्धाने चर्मन्नधिग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा
प्रत्यञ्चः परेत्य सदसि भक्षयन्ति योवै विराजोयज्ञमुखे दोहं वेद दुहएव (४)
एनामियं वै विराट्तस्यैत्वक् चर्मोधोधिषवणे स्तनाउपरवाग्रावाणोवत्साऋ-
त्विजोदुहन्ति सोमः पयोयएवं वेद दुह एवैनाम्—२३) [वपामिनयातिह-
विर्धानमेवत्रयोवि५शतिश्च] ॥ ११ ॥ य (३४१) हंवासुरा (३६१)
स्तेषां५ (२६६) सुवर्गं (२७५) य (२६३) त्पुरोहंविषि (२१८) तेभ्यः
(२५३) सा (२१४) बद्धं (२२६) देवस्य (३६५) शिर (२२३)

एकादश (३०८५) ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायांषष्ठकाण्डेद्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥

हरिः ओम् ॥ चात्वालाद्धिष्णियानुपवपति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवावै यज्ञं पराजयन्त तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदाग्नीध्राद्धिष्णियान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं ततएवैनं पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते यन्ति ये बहिष्पवमानꣳसर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते (१) आहाग्नीदग्नीन् विहर बर्हिः स्तृणाहि पुरोडाशाꣳ अलंकुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वानायन्त्यंगारैर्द्वे सवने विहरति शलाकाभिस्तृतीयꣳ सशुक्रत्वायाथो संभरत्येवैनद्धिष्णिया वा अमुष्मिन्लोके सोममरक्षन्तेभ्योधिसोममाहरन्तमन्ववायन्तं पर्यविशन् यएवं वेदविन्दते (२) परिवेष्टारं ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्त ते देवेषु सोमपीथमैच्छन्त तान्देवाअब्रु-

वन्द्वेद्वे नामनी कुरुध्वमथ प्रवाप्स्यथ नवेत्यग्नयोवा अथ धिष्णियास्तस्मा-
द्विनामाब्राह्मणोर्धुकस्तेषां येनेदिष्ठं पर्यविंशन्ते सोमपीथं प्राप्नुवन्नाहवनीयंआ-
ग्नीध्रीयोहोत्रीयोमार्जालीयस्तस्मात्तेषु जुहृत्यतिहाय वषट्करोति विहि (३)
एते सोमपीथेनाध्यन्त देवावै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुराआसन्ता॰
स्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुराआसन्ता॰स्ताभिरपानुदन्त प्राचीर-
न्याआहुतयोहूयन्ते प्रत्यङ्ङासीनोधिष्णियान् व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानोभ्रातृव्यान्प्रणुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्रवीयन्ते प्रतीचीः (४) जायन्ते
प्राणावा एते यद्धिष्णिया यदध्वर्युः प्रत्यङ् धिष्णियानतिसर्पेत्प्राणान्त्संकर्षे-
त्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै नाभ्यै प्राणोवाङ्-
पानोयदध्वर्युः प्रत्यङ् होतारमतिसर्पेदपाने प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्ना-

ध्वर्युरुपगायेद्वाग्वीर्योवा अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे (५) वाचꣳ संप्रय-
च्छेदुपदासुकास्य वाक्स्याद्ब्रह्मवादिनोवदन्ति नासꣳस्थिते सोमेध्वर्युः प्रत्य-
ङ्सदोतीयादथ कथा दाक्षिणानि होतुमेति यामोहि स्तेषां कस्माअहदे-
वायामं वा यामं वानुज्ञास्यंतीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाक्षिणानि
न प्राणान्त्संकर्षति न्यन्येधिष्णियाउप्यन्ते (६) नान्येयान्निवपति तेन
तान्प्रीणाति यान्ननिवपति यदनुदिशति तेन तान्—१४) [स्तुतेविंदतेहि-
प्रतीचीरुद्गात्रउप्यंतेचतुर्दशच] ॥ १ ॥ सुवर्गाय वा एतानि लोकाय
हूयन्ते यद्वैसर्जनानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या
आग्नींध्रे जुहोत्यन्तरिक्षएवाक्रमत आहवनीये जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं गम-
यति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतोरक्षाꣳस्यजिघाꣳसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाꣳ-

स्यपहत्यासुमात्मानं कृत्वा सुवर्गं लोकमायन्रक्षसामनुपलाभायाचुः सोमो-
भवत्यथ (१) वैसर्जनानि जुहोति रक्षसामपहत्यै त्वꣳसोम तनूकृद्भ्यइत्या-
हतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यकृतेभ्यइत्याहान्यकृतानि हि रक्षाꣳस्युरुयन्तासि वरू-
थमित्याहोरुणस्कृधीति वा वैतदाह जुषाणोअप्तुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव
यजमानं कृत्वा सुवर्गं लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभायासोमं ददते (२)
आग्राव्णआवायव्यान्याद्रोणकलशमुत्पत्नीमानयन्त्यन्वनाꣳसि प्रवर्तयन्ति
यावद्देवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं लोकमेति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य
लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णोवायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्र उपवासयति विह्येनं
तैर्गृह्णते यत्सहोपवासयेदपुवायेत सौम्यर्चा प्रपादयति स्वया (३) एवैनं
देवतया प्रपादयत्यदित्याः सदोस्यदित्याः सदआसीदेत्याहयथायजुरेवैतद्यज-

मानोवा एतस्यं पुरागोसा भंवन्त्येषवोदेवसवितः सोमइत्याह सवितृप्रंसूत
एवैनं देवताभ्यः संप्रंयच्छत्येतत्त्वꣳसोम देवोदेवानुपांगाइत्यांह देवोह्येषसन्
(४) देवानुपैतीदमहं मंनुष्योमनुष्यांनित्यांह मनुष्यो१ह्येषसन्मंनुष्यांनु-
पैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रंजाअपशुर्यजंमानः स्यात्सह प्रजयां सह रायस्पो-
षेणेत्यांह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते नमोदेवेभ्यइत्याह नमस्का-
रोहि देवानाꣳस्वधा पितृभ्यइत्याह स्वधाकारोहि (५) पितृणामिदमहं
निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेवनिर्मुच्यतेग्नेव्रतपतआत्मनः पूर्वातनू-
रादेयेत्यांहुः कोहि तद्वेद यद्वसीयान्स्वेवशे भूते पुनर्वाददांति नवेति ग्रावा-
णोवै सोमंस्य राज्ञोमलिम्लुसेनायएवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नींध्रउपवासयति
नैनं मलिम्लुसेनाविंदति (६) [अथंददतेस्वयासन्नंहिविंदति] ॥ २ ॥

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवत-
याच्छैत्यत्यन्यानगां नान्यानुपागामित्याहाति ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परै-
रविदं परोऽवरैरित्याहार्वाग्घ्येनं परैर्विन्दति परोऽवरैस्तं त्वा जुषे (१) वैष्णवं देव-
यज्यायाइत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेज-
सैवैनमनक्त्योषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः
शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परापतति यः प्र-
थमः शकलः परापतेत्तमप्याहरेत्सतेजसम् (२) एवैनमाहरतीमे वै लोका-
यूपात्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिꣳसीरित्याहै-
भ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शतवल्शो विरोहेत्याव्रश्चने जुहोति
तस्माद्व्राव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयाꣳस उत्तिष्ठन्ति सहस्रवल्शा वि वयꣳ रुहेमेत्याहाशि-

यमेवैतामाशास्ते नेक्षसंगम् (३) वृक्षेयदक्षसंगं वृक्षेदक्षद्वंशं यजमानस्य प्रमायुकः स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृक्षेदेषवै वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठितएव भवति यं कामयेतापशुः स्यादित्यपर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृक्षेदेषवै वनस्पतीनामपशव्योऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति बहुपर्णं तस्मैबहुशाखं वृक्षेदेषवै (४) वनस्पतीनां पशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृक्षेत्प्रतिष्ठाकामस्यैषवै वनस्पतीनां प्रतिष्ठितोयः समे भूम्यै स्वाद्योनेरूढः प्रत्येवतिष्ठति यः प्रत्यङ्पनतस्तं वृक्षेत्साहि मेधमभ्युपनतः पंचारत्निं तस्मै वृक्षेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरोयज्ञोनमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तोयज्ञउपैनमुत्तरोयज्ञः (५) नमति षडरत्निं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवऋतुष्वेव प्रतितिष्ठति सप्तारत्निं पशुकामस्यसप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी

पशूनेवावरुन्धे नवारत्निं तेजस्कामस्य त्रिवृतास्तोमेन संमितं तेजस्त्रिवृत्तेज-
स्व्येव भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगि-
न्द्रियाव्येव भवति पंचदशारत्निं भ्रातृव्यवतः पंचदशोवज्रोभ्रातृव्याभिभूत्यै
सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यै (६) एकविꣳ
शत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैकविꣳशः स्तोमानां प्रतिष्ठाप्रतिष्ठित्याअष्टाश्रिर्भव-
त्यष्टाक्षरा गायत्री तेजोगायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रियायज्ञमु-
खेन संमितः—११)[जुषेसतेजसमनक्षसंगवैयज्ञआप्त्याएकान्नविंꣳशतिश्च]
॥ ३ ॥ पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्यएवैनं लोकेभ्यः
प्रोक्षति परांचं प्रोक्षति पराङिव हि सुवर्गोलोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनत्यपोवनयति शान्त्यै यवमतीखनयत्यूर्ग्वै यवोयजमानेन यूपः संमि

तोयावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति (१) पितृणाꣳसदनमसीति बर्हिरवस्तृणाति पितृदेवत्यꣳह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्यमिनुयात्पितृदेवत्योनिखातः स्याद्बर्हिरवस्तीर्यमिनोत्यस्यामेवैनं मिनोति यूपशकलमवास्यति सतेजसमेवैनं मिनोति देवस्त्वासविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यइति चषालं प्रति (२) मुंचति तस्माच्छीर्षतओषधयःफलं गृह्णंत्यनक्ति तेजोवा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठा श्रिः संमितायदग्निष्ठामश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसानक्त्यांतमनक्त्यांतमेव यजमानं तेजसानक्ति सर्वतः परिमृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन् तेजोदधात्युद्दिवꣳस्तभानांतरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा (३) कल्पयति वैष्णवोवै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया कल्पयति द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यज-

मानः प्रतिष्ठित्यै यं कामयेत तेजस्वैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं वेत्थं वातिनावयेत्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं कामयेत तेजस्वैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयेयमिति (४) अग्निष्ठान्तस्याश्रियमाहवनीयेन संमिनुयात्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथा यजुरेवैतत्परिव्ययत्यूर्ग्वै रशना यजमानेन यूपः संमितो यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परिव्ययति नाभिदघ्न एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्न ऊर्जा भुञ्जते यं कामयेतोर्जैनम् (५) व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वां वा तस्यावाचीं वावोहेदूजवनं व्यर्धयति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नियच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्यच्छति पितॄणां निखातं मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादार-